කාව්‍යවායනව්‍යාකරණං

පෙරවදන

කච්චායන ව්‍යාකරණය

පාලි භාෂාව පිළිබඳ ව ප්‍රධාන ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය තුනක් ප්‍රචලිත ව ව්‍යවහාරයෙහි පැවති බව පෙනේ.

එනම් :- i. කච්චායන ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය
ii. මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය
iii. සද්දනීති ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය යනුවෙනි.

කච්චායන ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය :-

දැනට විද්‍යමාන පාලි ව්‍යාකරණ කෘති අතුරෙන් පැරණි ම ග්‍රන්ථය ලෙස සැලකෙන්නේ කච්චායන ව්‍යාකරණය යි. මෙය ශ්‍රී ලංකාවේ බෙහෙවින් ජනප්‍රිය වූ පාලි ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදායයේ මූලික ග්‍රන්ථය යි. මෙහි කතුවරයා "බුදුරදුන් ජීවමාන කාලයේ අවන්ති ජනපදයෙහි විසූ බුද්ධශ්‍රාවක මහාකච්චායන මහරහතන් වහන්සේ ය" යනු ථෙරවාදී සම්ප්‍රදායයෙහි පිළිගැනීම යි. මහාකච්චායන තෙරුන් වහන්සේ පූර්ව ප්‍රාර්ථනා වශයෙන් කච්චායනය ද, මහානිරුත්තිප්පකරණය ද, නෙත්තිප්පකරණය ද යනුවෙන් ප්‍රකරණ තුනක් ප්‍රකාශ කරණ ලදැ'යි අංගුත්තරනිකාය ටීකාවේ සඳහන් වන බව සුගුති නාහිමියෝ පවසති. එහි සූත්‍ර පමණක් මහාකච්චායන තෙරුන් විසින් රචනා කරණ ලද බවත්, 'සංඝනන්දි සහ බ්‍රහ්මදත්ත' යන භික්ෂූන් වහන්සේලා දෙනම විසින් කච්චායනයෙහි වෘත්ති හා උදාහරණ රචනා කරණ ලද බවත් බුද්ධදත්ත නාහිමියෝ පවසති.

කච්චානෙන කතො යොගො - වුත්ති ච සංඝනන්දිනා
පයොගො බ්‍රහ්මදත්තෙන - න්‍යාසො විමලබුද්ධිනා

මේ පිළිබඳ ව පර්යේෂණය කළ මහාචාර්ය මලලසේකර මහතා මෙසේ සඳහන් කර ඇත.

'අර්ථ විවරණය පිළිබඳ විභාගයක් වශයෙන් විශේෂ ධර්ම ව්‍යාඛ්‍යාන ග්‍රන්ථයක් වන නෙත්තිප්පකරණය බුදුරදුන් ධරමාන සමයෙහි ජීවත් වූ ශ්‍රේෂ්ඨතම විභජ්ජවාදී දේශකයාණන් වන මහාකච්චායන තිමියනට ම පැවරිය යුතු බව සැලකිය යුතු ය. අවන්ති ජනපදයෙහි විසූ ආචාර්ය පරම්පරාව තරමක් හුදකලාව වෙසෙමින් එකිනෙකට සම්බන්ධ

විෂයයන් දෙකක් වන ව්‍යාකරණය සහ විභාග කරණ ක්‍රමයක් ද දියුණු කරන්නට ඇත. එහෙයින් මෙම සංක්ෂිප්ත සූත්‍රවල කර්තෘත්වය මහාකච්චායන හිමියන්ට අයත් ලෙස පිළිගැනීම සාධාරණ වන්නේ එම විෂයය පරම්පරාගත ව ගෙන එමින් දියුණු කළ ආචාර්‍ය වාදයක ආරම්භකයා ලෙස ගණිනු ලබන තරමට ය. තවද, විනය නීති ප්‍රාමාණ්‍ය යුක්ත ප්‍රකාශ හැටියට දැක්වීමේ දී කියනු ලබන 'අනුජානාමි භික්ඛවෙ' යන වචන ශ්‍රී මුඛයට නංවන ලද්දාක් මෙන් ම ව්‍යාකරණ සූත්‍ර ද වෛයාකරණික පරම්පරාවේ ආදිකර්තෘනට ම පැවරීමෙන් එහි පිළිගත යුතු බව තහවුරු වනු ඇත.

'කච්චායන' යනු පුද්ගල නාමයක් ලෙස සැලකීම සුදුසු ය. බුද්ධශ්‍රාවක මහාකච්චායන තෙරුන් වහන්සේ ද එම පරපුරට අයත් වූ කෙනෙකි. එම කච්චායන පරම්පරාව ත්‍රිපිටකයට අර්ථ විවරණය කිරීමටත්, ව්‍යාකරණ විග්‍රහයටත් ප්‍රසිද්ධ ව සිටි බව පිළිගත හැකි ය. එම පරපුරට අයත් කච්චායන නමින් සිටි පසුකාලීන ආචාර්‍යවරයෙකු විසින් රචනා කරණ ලද ව්‍යාකරණ කෘතියක් එම කච්චායන ගෝත්‍ර නාමයෙන් ම ප්‍රසිද්ධ වන්නට ඇත. මේ පිළිබඳ ව තව දුරටත් කරුණු දක්වන මලලසේකර මහතා මෙසේ පවසයි.

"එම පරම්පරාව සතුව ව්‍යාකරණ රීති මාලාවක් තිබෙන්නට ඇතැ'යි නිගමනය කිරීම යුක්ති සහගත ය. ඒවා ඇතැම් විට අවන්ති ජනපදයේ කච්චායන ආචාර්‍ය පරම්පරාවට අයත් සංඝනන්දි, බ්‍රහ්මදත්ත සහ විමලබුද්ධි යන හිමිවරුන් විසින් ජම්බුද්වීපයේ දී දියුණු කරණ ලද බව පෙනී යයි. දැන් අප අතර විද්‍යමාන කච්චායන ව්‍යාකරණය සංඝනන්දි තෙරුන් විසින් විස්තෘත කොට පිළියෙල කරණ ලද පරම්පරානුගත ව 'මහාකච්චායන සුත්ත' යනුවෙන් හැඳින්වුණු ග්‍රන්ථයෙහි සංශෝධිත සංස්කරණයක් ලෙස සැලකිය හැකි ය" යනුවෙනි.

කච්චායන ව්‍යාකරණය බුද්ධකාලයේ විසූ මහාකච්චායන මහරහතන් වහන්සේ විසින් රචනා කරණ ලද්දක් යැ'යි පිළිගතහොත්, ක්‍රි. ව. 5 වන සියවසේ දී අට්ඨකථා කරණයේ දී බුදුගොස් හිමියන් විසින් එය අනුගමනය කරන්නට ඇතැ'යි නිසැකව ම කිව හැකි ය. එහෙත් විභක්ති සංඥා නාම දැක්වීමේ දී කච්චායන ව්‍යාකරණය පඨමා, දුතියා, තතියා, චතුත්ථී, පඤ්චමී, ඡට්ඨී, සත්තමී යනුවෙන් සතු වියරණය අනුගමනය කරමින් සංඛ්‍යාත්මක පදනමක් මත පිහිටා ඇති අතර, අඩුවා ඇදුරන් ඊට පෙර පටන් පැවත ආ පච්චත්තවචන, උපයොගවචන, කරණවචන, සම්පදානවචන, නිස්සක්කවචන, සාමිවචන, භුම්මවචන හා ආලපනවචන යනුවෙන් කාරකාර්ථය සලකා ඊට භාෂාසින් වෙනස්

වූ පාරිභාෂික සංඥා නාම භාවිත කොට තිබීමෙන් පැහැදිලි වන්නේ කච්චායන ව්‍යාකරණය අටුවා ලියැවුණු යුගයේ නො තිබුණු බව යි. මේ අනුව අටුවා ලියැවුණු යුගයේ කච්චායනයට වඩා වෙනස් වූ, පැරණි ස්වාධීන, එමෙන් ම පිළිගත් ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදයක් තිබුණු බව ප්‍රකට වේ. එම ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදය බුද්ධඝෝෂ, ධම්මපාල ආදි අර්ථකථාචාර්යවරුන්ට පෙර තිබූ "බෝධිසත්ව ව්‍යාකරණයට" අනුව සකස් වූවක් විය හැකි බව ජර්මන් ජාතික "ඔටෝ ප්‍රාන්ක" මහතා අදහස් කරයි. කච්චායන ආචාර්‍යවරයා බුද්ධකාලයෙහි සිටි මහාකච්චායන තෙරුන් හෝ ක්‍රි.පූ. 3 වන සියවසෙහි විසූ පාණිනී ව්‍යාකරණයට "කාත්‍යායන" නමැති වාර්තික පාඨ ලියූ කච්චායන තෙරුන් හෝ නො වන බව ගයිගර් මහතා පවසයි. ක්‍රි. ව. පළමු වන සියවසෙහි දී සර්ව වර්මන් නමැති පඬිවරයා විසින් ලියන ලද "කාතන්ත්‍රය" සහ ක්‍රි. ව. 7 වන සියවසෙහි විසූ ජයාදිත්‍ය සහ වාමන යන දෙදෙනා පාණිනීය ව්‍යාකරණයට ලියන ලද "කාශිකා වෘත්ති" නමින් හැඳින්වෙන විවරණය ද කච්චායනය ලිවීමේ දී ඇසුරු කොට ඇති නිසා මෙහි කතුවරයා විසූ කාලය නිසැකව ම 7 වන සියවස පමණ විය යුතු බව ගයිගර් මහතා වැඩිදුරටත් පවසයි. මහාචාර්‍ය පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත නාහිමියන්ගේ අදහස ද කච්චායන කතුවරයා පසු කලෙක විසූ හිමි නමක් විය හැකි බව යි.

කච්චායන ව්‍යාකරණයෙහි සඤ්ඤා කාණ්ඩයෙහි දැක්වෙන පරසමඤ්ඤා පයොගෙ' යන සූත්‍රයෙන් සංස්කෘත ව්‍යාකරණයෙහි එන පාරිභාෂික නම් සියල්ල ම පාලි ව්‍යාකරණයෙහි දී ද යොදා ගත යුතු බව උගන්වයි. ඒ අනුව අක්ඛර, අසොස, අජ්ජතනී, අත්තනොපද, අපාදාන, අබ්භාස, අව්‍යයීභාව, ආඛ්‍යාත, ආගම, ආදේශ, උත්තමපුරිස, උපසග්ග, කම්මධාරය, කාරක, කාරිත, කිච්ච, කිත, චුරාදිගණ, තද්ධිත, තප්පුරිස, නාම, ධාතු, ලිංග, විභත්ති, විභාග, වුද්ධි, පාටිපදික, බහුබ්බීහි, ඛ්‍යඤ්ජන, යොගවිභාග, සබ්බධාතුක, සබ්බනාම, සමාස, සම්පදාන, හීයත්තනී ආදි පාරිභාෂික නාම කච්චායනයෙහි දී යොදා ගෙන ඇත. මෙයින් ද කච්චායන ව්‍යාකරණයට සංස්කෘත ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයන්ගෙන් ලැබී ඇති බලපෑම කෙබඳු දැ'යි පෙනේ. පාලි භාෂාවෙහි ව්‍යාකරණ කෘති සම්පාදනය කර තිබෙන්නේ සංස්කෘත ව්‍යාකරණ කෘති සම්පාදනය කිරීමෙන් පසු කලෙක නිසා පාලි ව්‍යාකරණඥයින් සංස්කෘත ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ අනුගමනය කරන්නට ඇතැ'යි සිතීම යුක්ති යුක්ත ය.

තවද, ජේම්ස් අල්විස් මහතා පෙන්වා දෙන පරිදි පාණිනීය ව්‍යාකරණයට සමාන බොහෝ කච්චායන සූත්‍ර දක්නට ලැබේ. ඒවායින් කීපයක් පහත දැක්වේ.

පාණිනීය			කච්චායනය	
භූවාදයො ධාතවඃ	(1.3.1.)	-	භූවාදයො ධාතවො	(459)
යෙනාඞ්ගවිකාරඃ	(2.3.20.)	-	යෙනඞ්ගවිකාරො	(293)
චතුර්ථී සම්ප්‍රදානෙ	(2.3.13.)	-	සම්පදානෙ චතුත්ථී	(295)
අපාදානෙ පඤ්චමී	(2.3.28)	-	අපාදානෙ පඤ්චමී	(297)
කර්මණි ද්විතීයා	(2.3.2.)	-	කම්මනෙථ දුතියා	(299)
ද්විගුරෙකවචනං	(2.4.1.)	-	දිගුස්සෙකත්තං	(323)
ස නපුංසකම්	(2.4.17)	-	සො නපුංසකලිංගො	(322)
කාලාධ්වනොරත්‍යන්තසංයොගෙ	(2.3.5.)	-	කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ	(300)
කර්මප්‍රවචනීයයුක්තෙ ද්විතීයා	(2.3.8.)	-	කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ	(301)

මෙම සූත්‍ර සමානත්වය අනුව පාණිනීය ව්‍යාකරණයේ ආධාරයෙන් කච්චායන ව්‍යාකරණය ලියා ඇති බව එතුමා පවසයි. තවද, 'ඉන්ද්‍රව්‍යාකරණය' ඇසුරෙන් සර්වවර්මන් විසින් ලියන ලද කාතන්ත්‍රයේ ඇතැම් සූත්‍ර හා සසඳා බලන විටඒවායේ බොහෝ සමානකම් දක්නට ලැබේ. ඒවායින් කීපයක් පහත දැක්වේ.

කාතන්ත්‍රය		කච්චායනය	
යත් ක්‍රියතෙ තත් කර්ම	(2.4.13.)	යං කරොති තං කම්මං	(282)
යඃ කරොති ස කර්තා	(2.4.14)	යො කරොති ස කත්තා	(283)
හෙත්වර්ථෙ ච	(2.4.30)	හෙත්වත්ථෙ ච	(291)
කර්තරි ච	(2.4.33)	කත්තරි ච	(290)
නාමානාං සමාසො යුක්තාර්ථඃ	(2.5.1.)	නාමානං සමාසො යුත්තත්ථො	(318)
කාරයති යඃ ස හෙතු	(2.4.15)	යො කාරෙති ස හෙතු	(284)
ස්වරො හ්‍රස්වො නපුංසකෙ	(2.4.15)	සරො රස්සො නපුංසකෙ	(344)
ප්‍රථමාවිභක්තිර්ලිංගාර්ථවචනෙ	(2.4.17)	ලිංගත්ථෙ පඨමා	(286)
යතොපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං	(2.4.40)	යස්මාදපෙති භයමාදත්තෙ වා තදපාදානං	(273)
යස්මෛ දීත්සා රොචතෙ ධාරයතෙ වා තත් සම්ප්‍රදානම්	(2.4.36)	යස්ස දාතුකාමො රොචතෙ ධාරයතෙ වා තං සම්පදානං	(278)
ය ආධාරස්තදධිකරණම්	(2.4.11)	යොධාරො තමොකාසං	(289)
යෙන ක්‍රියතෙ තත් කරණම්	(2.4.12)	යෙන වා කයිරතෙ තං කරණං	(281)
පදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ විශෙෂ්‍යඃ කර්මධාරයඃ	(2.5.6)	ද්විපදෙ තුල්‍යාධිකරණෙ කම්මධාරයො	(326)
වාණපත්‍යෙ	(2.6.1.)	වාණප්පච්චෙ	(346)

වගේ වගීන්තඃ	(2,4,45)	වග්ගන්තං වා වග්ගෙ	(31)
ද්වන්දස්ථාච්ච	(2.1.32.)	ද්වන්දව්ඨා වා	(165)
බහුව්‍රීහෞ	(2.1.35.)	බහුබ්බිහිම්හි ච	(167)
නාඤ්ඤත් සර්නාමිකං	(2.1.33.)	නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං	(166)
තස්මාත් පරා විභක්තයඃ	(2.1.2.)	තතො ච විභත්තියො	(54)

මෙම සූත්‍ර සමානත්වය කච්චායනයෙහි මුල සිට අග තෙක් දක්නට ලැබේ. ඒ අනුව පැහැදිලි වන්නේ කච්චායන ව්‍යාකරණය ලියා ඇත්තේ පාණිනීය සහ කාතන්ත්‍රය යන ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ දෙක ම ආශ්‍රය කිරීමෙන් බව යි. එහෙත් බොහෝ විද්වතුන්ගේ පිළිගැණීම නම් පාණිනීයටත් වඩා කාතන්ත්‍රයේ බලපෑම කච්චායනයට ලැබී ඇති බව යි. විශේෂයෙන් ම ප්‍රාතිශාඛ්‍යයන්හි දැක්වෙන ක්‍රමය හා සමානත්වයක් දක්නට ලැබෙන සංඥා ක්‍රමයක් ඇති සර්ව වර්මන් විසින් කරණ ලද කාතන්ත්‍රය කච්චායනයට පමණක් නොව ද්‍රවිඩ හා ටිබට් ව්‍යාකරණයන්ටත් ගුරු පොත වූ බව ආතර් ඒ. මැක්ඩොනල්ඩ් මහතා පවසයි. මේ අනුව කච්චායනය රචනා වන්නට ඇත්තේ අවුවා ද සම්පාදනය කිරීමෙන් පසුව බව නිගමනය කළ හැකි ය.

කච්චායනයෙහි භාවිත කොට ඇති සියලු ම සූත්‍ර වගී සයකට බෙදිය හැකි ය.

එනම් : සඤ්ඤා ච පරිභාසා ච - විධිං නියමමෙව ච
අතිදෙසාධිකාරො ච - ජබ්බිධං සුත්තලක්ඛණං

1. සංඥා සූත්‍ර 2. පරිභාෂා සූත්‍ර
3. විධි සූත්‍ර 4. නියම සූත්‍ර
5. අතිදේශ 6. අධිකාර සූත්‍ර යනුවෙනි.

1. සංඥා සූත්‍ර :-

සංඥා කාණ්ඩයෙහි දැක්වෙන එක් සූත්‍රයක් හැර සෙසු සූත්‍ර සියල්ල සංඥා සූත්‍ර ලෙස හැඳින්විය හැකි ය. තතෝදන්තා සරා අට්ඨ යනු ස්වර සංඥා සූත්‍රය කි. ඔකාරය අන්ත කොට ඇති අකුරු අට ස්වර නම් වේ යනු එහි අදහස යි. අං ඉති නිග්ගහීතං යන සූත්‍රයෙන් අකාරයෙන් පරව ඇති බින්දුව නිග්ගහීතය ලෙස හඳුන්වා ඇති බැවින් එය ද සංඥා සූත්‍රයකි. ආඤ්ඤෙ දීඝා, සෙසා ඛ්‍යඤ්ජනා ආදි සූත්‍රවලින් ද දීඝ, ඛ්‍යඤ්ජන යන සංඥා දක්වා ඇති බැවින් ඒවා සංඥා සූත්‍ර ලෙස දැක්විය හැකි ය.

2. පරිභාෂා සූත්‍ර :-

"පරිතො ව්‍යාප්තා භාෂා පරිභාෂා" එක තැනක සිට සියලු ශාස්ත්‍ර බබුළුවන හෙයින් පරිභාෂා නමින් එම සූත්‍ර හැඳින්වේ. "පරසමඤ්ඤා පයොගෙ" යන සූත්‍රයෙන් සංස්කෘත ව්‍යාකරණයෙහි ඉගැන්වෙන සියලු ම සංඥා පාලි ව්‍යාකරණයෙහි දී ද ප්‍රයෝගයක් ඇති කල්හි භාවිත කළ යුතු බව උගන්වා ඇත. එය මුළු ව්‍යාකරණ ශාස්ත්‍රය ම බබුළුවන ආලෝකයක් වැනි ය. එ බැවින් එය පරිභාෂා සූත්‍රයක් ලෙස හැඳින්විය හැකි ය. එසේ ම සන්ධි වන පද දෙකින් මුල් පදයේ අග ස්වරය ලොප් කළ යුතු බව දැක්වෙන "පුබ්බමඤ්ඤොඨිතමස්සරං සරෙන වියොජයෙ" යන සූත්‍රය ද, හල් අකුරත් ස්වරයත් එකතු කළ යුතු යැ'යි දැක්වෙන "තයෙ පරං යුත්තෙ" යන සූත්‍රය ද මුලු භාෂාවේ ඇති සියලු ම සන්ධි කාර්‍යයන්හි දී උපයෝගී වන හෙයින් පරිභාෂා සූත්‍ර සංඛ්‍යාවට ම ගැනේ. එම පරිභාෂා සූත්‍ර මුලින් දැක්වීමෙහි ප්‍රයෝජනය නම් නැවත නැවතත් එය දැක්වීමට අවශ්‍ය නො වීම යි. එම සූත්‍ර මුලින් නො දැක්වූයේ නම් ඒ ඒ තැන්වල යළි දැක්වීමෙන් ග්‍රන්ථය අති විශාල වේ. ග්‍රන්ථ බාහුල්‍ය භීතියෙන් එම සූත්‍ර ආරම්භයේ දී ම දක්වා ඇත. ධාතු හා ලිංග කෙරෙන් පරව ප්‍රත්‍යයන් යෙදිය යුතු යැ'යි ඉගැන්වෙන "ධාතුප්පච්චයෙහි පරා විභත්තියො" යන සූත්‍රය ද, නාම කාණ්ඩයත් ආඛ්‍යාත කාණ්ඩයත් පුරා ම ආලෝකය විහිදුවන සූත්‍රයකි. බැවින් එය ද පරිභාෂා සූත්‍රයක් ලෙස නම් කළ හැකි ය. කච්චායනයෙහි සූත්‍රවලින් උගන්වා නැති යම් පදයක් වේ නම් එහි නිෂ්පත්තිය නිපාතන විධියෙන් සිදු කළ යුතු යැ'යි ඉගැන්වෙන "යදනුප්පන්නා නිපාතනා සිජ්ඣන්ති" යන්න මුළු පාලි ව්‍යාකරණයට ම ආලෝකය විහිදුවන ඉතා වැදගත් පරිභාෂා සූත්‍රයකි.

3. විධි සූත්‍ර :-

සන්ධි කාර්‍යයෙහි දී අතිශයින් උපයෝගී වන ලෝප ආදේශ ආගම හ්‍රස්ව දීඝ ද්විත්ව ආදි විධානයන් කෙරෙන සූත්‍ර සියල්ල ම විධි සූත්‍ර ලෙස සැලකේ. සරා සරෙ ලොපං යනු ස්වරයක් පර කල්හි පූර්ව ස්වරය ලොප් වන බව දැක්වෙන සූත්‍රයක් බැවින් එය ලෝප විධි සූත්‍රයකි. "ක්වවාසවණ්ණං ලුත්තෙ" යනු අසවර්ණාදේශ විධි සූත්‍රයකි. යවමදනතරළා වාගමා යනු ආගම විධි සූත්‍රයක් වන අතර දීඝං යනු දීර්ඝ විධි සූත්‍රයකි. මෙසේ නාම ආඛ්‍යාත පද සෑදීමේ දී කෙරෙන විවිධ ආදේශ දැක්වෙන සූත්‍ර "විධි සූත්‍ර"ලෙස නම් කළ හැකි ය.

4. නියම සූත්‍ර :-

ඒ ඒ විභක්තීන්ට අයත් ප්‍රත්‍යයන් කවරේ දැයි නියම වශයෙන් දැක්වෙන සි යො අං යො නා හි ස නං ස්මා හි සනං ස්මිං සු යන සූත්‍රය නියම සූත්‍රයකි. එහෙත් රූපසිද්ධිය රචනා කළ චොළිය බුද්ධප්පිය හිමියන්ගේ මතය නම් එම සූත්‍රය "තතො ච විභත්තියො" යන සූත්‍රයට ම සම්බන්ධ කොටසක් බැවින් විභක්ති සංඥා සූත්‍රයක් බව යි. ආඛ්‍යාත කාණ්ඩයෙහි ඇති "ති අන්ති සි ථ මි ම" ආදි සූත්‍රවලින් ද ඒ ඒ ආඛ්‍යාතවලට අයත් ප්‍රත්‍යයන් නියම කරණ බැවින් ඒවා නියම සූත්‍ර ලෙස සැලකිය යුතු ය.

5. අතිදේශ සූත්‍ර :-

මෙයට අයත් වන්නේ කියන ලද කරුණුවලට අතිරේක වශයෙන් දැක්වූ සූත්‍ර යි. "අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො" යන සූත්‍රයෙන් දක්වා ඇත්තේ ස්වර, නිග්ගහීත, ව්‍යඤ්ජන යන සන්ධි කාර්‍යවල දී නො දක්වන ලද පදවල සන්ධිකාර්‍යයන් කියන ලද සූත්‍රානුසාරයෙන් ම දැන ගත යුතු බව යි. ඒ අනුව භාෂාවේ විද්‍යමාන විවිධ ආදේශ, විපර්‍යාස සිදු වී ඇති පද සිදු කළ හැකි ය. "අම්හතුම්හබ්‍රහ්මත්තසඛසත්ථුපිතාදිහි ස්මා නාව" යන සූත්‍රයෙන් දක්වා ඇති පරිදි අම්හ, තුම්හ, න්තුභාග,බ්‍රහ්ම, අත්ත, සත්ථු, පිතු ආදි ශබ්දවලින් පර වූ ස්මා විභක්තිය නා විභක්තිය මෙන් සැලකිය යුතු බවය. "තද්ධිතසමාසකිතකා නාමං. ච තවෙතුනාදිසු ච" යන සූත්‍රය ද අතිදේශ සූත්‍රයකි.

6. අධිකාර සූත්‍ර :-

එක් සූත්‍රයක කොටසක් හෝ මුළු සූත්‍රය ම හෝ අනික් සූත්‍ර හා සම්බන්ධ කිරීම සඳහා රඳ පවත්නේ අධිකාර සූත්‍ර වෙත ය. එ බැවින් සෙසු සියලු සූත්‍ර මෙයට යටත් වේ. අධිකාර සූත්‍රවල ස්වභාවය ත්‍රිවිධාකාර වේ.

i. සීහගතික අධිකාරය :-

සිංහයකු මෙන් ඉදිරිපස හා පිටුපස බැලීමේ ස්වභාවය ඇති සූත්‍ර මේ ගණයට අයත් වේ. ජ්තවචනයුත්තං හි යනු අධිකාර සූත්‍රයකි. මුලු පාලි ව්‍යාකරණ ශාස්ත්‍රය ම බුද්ධ වචනයට අනුකූල වන පරිදි සකස් වීය යුතු ය. පාලි භාෂාවේ අධිකාරය රඳ පවත්නේ බුද්ධවචනය පදනම් කරා ගෙණ ය. ත්‍රිපිටක බුද්ධවචනයට පටහැනි ව කිසිම පාලි වචනයක් සිද්ධ කළ නො හැකිය. එ බැවින් බුද්ධවචනයට බලය පැවරේ. මෙම සූත්‍රය සඳහන් වන්නේ නාම කාණ්ඩය ආරම්භයෙහි ය. එය බලපවත්වන්නේ ඉදිරි නාම කාණ්ඩයට පමණක් නොව පිටුපසින් ඇති සන්ධි කාණ්ඩයටත් සමග ය. එ බැවින් එය සිංහයකුගේ ගතිය ඇති සූත්‍රයක්

ලෙස සැලකිය හැකිය. නාමපද මෙන් ම සන්ධි පද ද සිද්ධ කළ යුත්තේ බුද්ධවචනයට ගැලපෙන පරිදි ය.

ii. මණ්ඩූකගතික අධිකාරය :-

මැඩියා පැන පැන යන්නාක් මෙන් එක් සූත්‍රයකට සම්බන්ධ වී ඊළඟ සූත්‍ර කීපයකට ඇතින් ඇති සූත්‍රයකට සම්බන්ධ වේ නම් එය මණ්ඩූකගති ඇති අධිකාර සූත්‍රයකි.

iii. යථානුපුබ්බික අධිකාරය :-

පිළිවෙළින් සියලු සූත්‍රවලට සම්බන්ධ වේ නම් එය යථානුපුබ්බික අධිකාර සූත්‍රයක් ලෙස හැඳින්වේ. 'ජිනවචනයුත්තං හි' යන සූත්‍රය පිළිවෙළින් ඉදිරි සූත්‍රවලට සම්බන්ධ කළ යුතු සූත්‍රයක් බැවින් එය යථානුපුබ්බික අධිකාර සූත්‍රයක් ලෙස නම් කළ හැකි බව ඇතැම් අයගේ අදහස යි. එහෙත් එය සන්ධිවලටත් අදාළ බැවින් සීහගතික අධිකාරයක් ලෙස ගැනීම ම වඩා සුදුසු ය. කච්චායනයෙහි මීට අමතර ව පටිසෙධ සූත්‍ර ද දක්නට ලැබේ. කිසියම් සූත්‍රයකින් ප්‍රතිෂෙධ කාර්‍යයක් ඉගැන්වේ නම් එය පටිසෙධ සූත්‍රයකි. "ත තිමෙහි කතාකාරෙහි" යනු මීට නිදසුනකි. එම සූත්‍රයෙන් පැවසෙන්නේ ත ඉම ශබ්ද කෙරෙන් පරවූ ස්මා, ස්මිං යන ප්‍රත්‍යය දෙකට ම්හා, ම්හි යන ආදේශ දෙක නො වන බව යි. එ බැවින් එය ප්‍රතිෂෙධ සූත්‍රයක් ලෙස ගැනීම උචිත ය.

රචනා ශෛලිය

සූත්‍රය :- වාපරොඅසරූපා
වෘත්තිය :- සරම්හා අසරූපා පරො සරො ලොපං පප්පොති වා
උදහරණ :- චත්තාරො, මෙ භික්ඛවෙ
පයොග :- වාති කිං? පඤ්චින්ද්‍රියානි

ව්‍යාකරණ ඉගැන්වීමේ දී භාවිත කෙටි ක්‍රම

අපි ශබ්ද, ච ශබ්ද, වා ශබ්ද, නවා ශබ්ද, ඤචි ශබ්ද විභාෂා ශබ්ද හා අත්‍ථ ග්‍රහණ, ඒකවචන බහුවචන ග්‍රහණාදිය ද, කාර ග්‍රහණය ද සූත්‍ර දෙකට බෙදීම නම් වූ සූත්තවිභාගය ද සුදුසු පරිදි බුද්ධ වචනයට ගැලපෙන පරිදි යොදගෙන ඇත. සූත්‍ර රචනා කිරීමේ දී විශේෂයෙන් ආදි ස්වරය වෘද්ධි කිරීම සඳහා 'ණ' අනුබන්ධාක්ෂරය භාවිත කොට ඇත. නාම කාණ්ඩයේ දී ඇති සංඥා පහත දැක්වේ.

1. ග සංඥය - ආලපන සි විභක්තියට දී ඇති සංඥාවයි.
2. ස සංඥය - ස්ත්‍රීලිංග ආකාරාන්ත ශබ්දවල අන්තයට දී ඇති සංඥාවයි.

3. ඣ සංඥය - පුල්ලිංග නපුංසක ලිංග දෙකේ ඉවර්ණාන්ත ශබ්දවල අන්තයට දී ඇති සංඥාවයි.
4. ල සංඥය - පුල්ලිංග නපුංසක ලිංග දෙකේ උවර්ණාන්ත ශබ්දවල අන්තයට දී ඇති සංඥාවයි.
5. ප සංඥය - ස්ත්‍රීලිංගයේ ඉවර්ණාන්ත උවර්ණාන්ත ශබ්දවල අන්තයට දී ඇති සංඥාවයි.

මෙම සංඥා භාවිත කිරීම නිසා ව්‍යාකරණ කරුණු සරලව හා පහසුවෙන් ඉගැන්වීමට හැකි වේ. උදා :-"ඣලතො සස්ස නො වා" යන සූත්‍රයෙන් ඣ, ල යන සංඥාවන්ගෙන් පරවූ ස ප්‍රත්‍යයට විකල්පයෙන් "නො" ආදේශ වේ. එවිට අග්ගිනො, අග්ගිස්ස යන රූප සිද්ධ වේ. මෙවැනි කෙටිකුම භාවිතය වියරණ ඇදුරන් යොදා ගෙන ඇති උපක්‍රමයන් ලෙස හැඳින්විය හැකිය.

ප්‍රමාණය :-

කච්චායන ව්‍යාකරණයෙහි පරිච්ඡේද හඳුන්වනු ලබන්නේ "කප්ප" යනුවෙනි. ඒ අනුව පරිච්ඡේද අටකට බෙදා ඇත.

එනම් :
1. සන්ධි කප්ප
2. නාම කප්ප
3. කාරක කප්ප
4. සමාස කප්ප
5. තද්ධිත කප්ප
6. ආඛ්‍යාත කප්ප
7. කිබ්බිධාන කප්ප
8. උණාදි කප්ප යනුවෙනි.

ප්‍රයෝජනය :

කච්චායන ව්‍යාකරණය මැනවින් හැදෑරීමෙන් ත්‍රිපිටකය හා තදනුගත අට්ඨකථා ටීකා ඇතුළු ප්‍රකරණ සාහිත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීමට මහත් අනුබලයක් සැලසේ. පද සිද්ධිය හා ව්‍යාකරණ දැනුම පිළිබඳ තියුණු මෙන්ම සම්පූර්ණ අවබෝධයක් ලබා ගත හැකි වේ.

මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය

මොග්ගල්ලායනය වනාහි ක්‍රි. ව. 1153 - 1186 අතර කාලයේ දී පොළොන්නරුවෙහි රජ කළ පළමු වන මහා පරාක්‍රමබාහු රජුගේ කාලයේ දී අනුරාධපුර ථූපාරාමයෙහි විසූ සුප්‍රකට පාලි ව්‍යාකරණඥයකු වූ මොග්ගල්ලායන නම් මහ තෙරුන් විසින් කච්චායනය අනුගමනය නො කොට සම්පාදනය කරණ ලද අංග සම්පූර්ණ වූ පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයකි. 'මාගධ සද්දලක්ඛණ' යන අපර නාමයකින් ද හැඳින්වෙන මෙම ග්‍රන්ථය කච්චායන ව්‍යාකරණයට පසුව ලියන ලද්දක් බව නිසැකව ම කිව හැකි ය. මුලින් කළ කෘතියේ අඩුපාඩු පෙන්වා ඒවා සකස් කිරීම

පසුව සම්පාදිත කෘතියේ බොහෝ විට දක්නට ලැබේ. මතභේදයට තුඩු දෙන ඇතැම් කරුණු විවේචනයට භාජනය කර තිබේ. මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය ලියා ඇත්තේ පාණිනී ව්‍යාකරණය සහ 7 වන සියවසෙහි චන්ද්‍රගෝමීන් විසින් රචිත චාන්ද්‍ර ව්‍යාකරණය ඇසුරු කොට ගෙණ ය. මෙහි එන සූත්‍ර හා උදාහරණ බොහෝ සෙයින් සංස්කෘතයට නැඹුරු වේ. පොළොන්නරු යුගයේ විශේෂයෙන් සංස්කෘත භාෂාව දැඩි ලෙස පාලි සාහිත්‍යයට බලපෑ බව පැහැදිලි කරුණකි. සංස්කෘත පොත්පත් රාශියක් ම එකල ලක්දිව ව්‍යවහාරයට පත් වී ඇත. මීට පෙර සංස්කෘත කාව්‍යාදර්ශය අනුරාධපුර යුගයේ විසූ සිංහලයන් අතර භාවිත විය. ඡන්දස්, නිඝණ්ඩු, ජ්‍යොතිෂය වැනි ශාස්ත්‍ර ව්‍යවහාරයට පැමිණියේ පොළොන්නරු යුගයේ දීය. මේ ග්‍රන්ථ බෞද්ධයින් අතරට යොමු වන විට ඔවුන්ගේ ලේඛන කලාව ලෞකිකත්වයට සම්බන්ධ වන පරිදි පොත්පත් ලියැවිණි. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් පාලි ව්‍යාකරණ රාශියක සාහිත්‍යයක් බිහි විය. මෙයින් ඇති වූ පුනරුදය 12, 13 යන සියවස් වන විට ක්‍රියාත්මක වී ඇත. පොළොන්නරු යුගයෙහි විසූ බහුශ්‍රැත භික්ෂූන් සංස්කෘත සාහිත්‍යය කෙරෙහි දැක්වූ මහත් ගෞරවය නිසා සංස්කෘතයට බර පාලියක් බිහි වූ බව මේ යුගයේ පාලි සාහිත්‍යය කෘතිවලින් පෙනේ. එ නිසා එ කලට යෝග්‍ය පාලි ව්‍යාකරණ සංග්‍රහයක් අවශ්‍ය බව පෙනී ගිය හෙයින් මොග්ගල්ලායන තෙරුන් විසින් සංස්කෘතයට බර ව්‍යාකරණ කෘතියක් ලියන ලද බව මලලසේකර මහතා පවසයි. 7 මොග්ගල්ලායන හිමියෝ පාලියේ ස්වභාවයත් එහි නියම තත්ත්වයත් පිළිබඳ ව මනා දැනීමකින් යුක්ත ව සංස්කෘත භාෂාත්මක කරුණු ඉතා විස්තරාත්මක ව ඉදිරිපත් කළ බව දක්වන ගයිගර් මහතා ගේ මතය ද ඊට සමාන ය.

සද්දනීති ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය

කච්චායන සහ මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය දෙකට අමතර ව බුරුමයේ අරිමද්දන නුවර විසූ අග්ගමහාපණ්ඩිත අග්ගවංස නම් තෙරුන් විසින් ලියන ලද සද්දනීති නම් මහා පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයක් ද, උත්තරජීව නම් තෙරුන් විසින් පොළොන්නරු යුගයෙහි දී ලංකාවට ගෙණවිත් ඇත. පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ අතුරෙන් ඉන් විශාල ම ග්‍රන්ථය සද්දනීතිය යි. මෙහි ඇති සූත්‍ර මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණයෙහි මෙන් සංස්කෘත භාෂාවට ළං වී නැත. බොහෝ සෙයින් කච්චායන සූත්‍රවලට ළං වී ගිය නමුත්, කච්චායනය අනුගමනය නො කොට අමුතුවෙන් ම කරණ ලද ව්‍යාකරණ කෘතියක් බව පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත නාහිමියෝ පවසති. මේ අනුව දැනට විද්‍යමාන පාලි ව්‍යාකරණ කෘති සියල්ලක් ම රචනා වී ඇත්තේ අට්ඨකථා රචනා වීමෙන් පසු කාලයක බව නිගමනය කළ හැකිය.

කච්චායන හා මොග්ගල්ලායන සම්ප්‍රදායයන්හි වෙනස්කම් :-

1. කච්චායනයෙහි ආරම්භක සූත්‍රයකින් දැක්වෙන "**අක්ඛරාපාදයො එකවත්තාලීසං**" යන්න පාලි භාෂා වේ ඇත්තේ අක්ෂර 41 ක් පමණක් බව දැක්වේ. අ, ආ, ඉ, ඊ, උ, ඌ, එ, ඔ යනුවෙන් ස්වර 8 ක් බව දක්වා ඇත්තේ සංස්කෘත රීතිය අනුගමනය කිරීම නිසා ය. සකු වියරණයෙහි "**එ ඒ ඔ ඖ සන්ධ්‍යක්ෂරාණි**" යනුවෙන් ද "**එෂාං හ්‍රස්වා න සන්ති**" යනුවෙන් ද ඉගැන්වෙන පරිදි 'එ ඔ' අක්ෂර දෙක නිතර ම දීඝ ව යෙදෙන බවත්, ඒවාට හ්‍රස්ව නැති බවත් පැවසේ. එහෙත් හ්‍රස්ව ලෙස ලිවීමක් මිස දීඝ වශයෙන් ලිවීමක් සංස්කෘතයෙහි නොමැත. කච්චායනය ද එම ඉගැන්වීම ගුරු කොට ගෙණ පාලියෙහි හ්‍රස්ව එ ඔ දෙකක් ඇති බවක් පිළිගෙන නැත. එහෙත් සංයෝගයකට මුලින් යෙදෙන **එ ඔ** දෙක හ්‍රස්ව වශයෙන් උච්චාරණය කළ යුතු බව කච්චායන සම්ප්‍රදයයෙහි පසුකාලීන ග්‍රන්ථයක් වන බාලාවතාරයෙහි ඉගැන්වේ. **එතථ. සෙය්‍යො. ඔට්ඨො. සොතඵ** වැනි තැන්වල හ්‍රස්ව ලෙස කියැවේ. **සංයොගතො පුබ්බෙ එ ඔ රස්සා ඉව උච්චන්තෙ කච්චි**. මේ මතය නො පිළිගන්නා මොග්ගල්ලායන ව්‍යාකරණය '**අ ආදයො තීතාලීසවණ්ණා**' යනුවෙන් පාලි වර්ණමාලාව අක්ෂර 43කින් සමන්විත බව දක්වා ඇත්තේ එ, ඒ, ඔ, ඕ යනුවෙන් හ්‍රස්ව හා දීඝ අකුරු ගැනීම නිසයි. පාලි වියරණය සකු වියරණයට ගැති නො වන්නක් බව තදින් පිළිගෙන තිබූ අදහසක් බව මෙයින් පෙනේ. **එකාරය** හා **ඔකාරය** සංයෝගයත් සමග එක ම වචනයකට අයිති නම් සංයෝගයකට මුලින් සිටි එම **එ ඔ** අකුරු දෙක හ්‍රස්ව වශයෙන් උච්චාරණය කළ යුතු බව මොග්ගල්ලායනය ද පිළිගනී. එසේ වුවත් **එ ඔ** අකුරු දෙක සංයෝගයකට මුලින් යෙදුනත් ඒවා වචන දෙකකට අයිති නම් දීඝ වශයෙන් ම උච්චාරණය වේ.

උදා :-මඤ්චෙ තවං නිඛනෙ වනෙ, පුත්තො ත්‍යාහං

මෙහි **එ ඔ** දෙක හ්‍රස්ව වශයෙන් උච්චාරණය නො වේ. වාග් විද්‍යාව අනුව වර්ණමාලාවේ අයන්න ආයන්න වුවා ද නැතහොත් ආයන්න අයන්න වුවා දැ' යි එක එල්ලේ ම කිව නොහැකි ය. එහෙත් කුඩා ළමයෙක් පළමුවෙන් එකවිට ම දීඝව උච්චාරණය කරණ නිසා පළමුවෙන් දීඝ ආයන්න ඇති වුවා යැ' යි ද, එහි ශබ්ද පරිණාමය අනුව අයන්න ඇති වූ බව ද සිතිය හැකිය. ඒ අනුව සලකන විට ඒ යන්නෙන් ශබ්ද පරිණාමය අනුව එයන්න ඇති වූ බව සැලකීම යුක්ති යුක්ත වේ. නූතන වාග්විද්‍යාවේ ශබ්දිම (Phoneme) සංකල්පය අනුව පාලි භාෂාවෙහි ලැබෙන ඒ, ඕ ශබ්දයන්ගේ හ්‍රස්ව-දීඝ ප්‍රභේද ද්වය වෙන් වෙන් ශබ්දිම ලෙස නොව එක් එක් ශබ්දිමයේ උප ශබ්ද(Allo-Phone) ලෙස සැලකේ. හැකි තරම් අරපිරිමැස්මෙන්

ශබ්ද සම්මත කිරීම මූලික ශබ්ද සම්මත කිරීමේ ප්‍රතිපත්තියයි. ස්වර දහයකින් කෙරෙන කාර්‍යය ස්වර අටකින් ඉටු කර ගැනීම ශබ්දිම ප්‍රතිපත්තියට ද එකඟ ය. එබැවින් කච්චායනයෙහි ස්වර අටක් ලෙස ගැනීම වඩාත් විදුහුරු ය.

2. සකු වියරණය අනුගමනය කළ කච්චායනය "වණ්ණ" යන යෙදුමෙන් අකුරු දෙකක් ගනී. ඉවණ්ණ යන්නෙන් ඉ, ඊ අකුරු දෙකම ගත යුතු ය.(වණ්ණග්ගහණෙ සවණ්ණග්ගහණං. කාරග්ගහණෙ කෙවලග්ගහණං) එහෙත් මොග්ගල්ලායනයෙහි 'වණ්ණ' යන යෙදුම භාවිත කොට ඇත්තේ අක්ෂර යන අර්ථයෙන් බව මෙහි දක්නට ලැබෙන විශේෂ ලක්ෂණයකි. අආදයො තිතාළිසවණ්ණා' අයන්න ආදී අකුරු 43කි. මෙහි දී "වණ්ණ" යන්න යෙදී ඇත්තේ අකුරු යන අර්ථය සඳහා ය.

3. කච්චායනයෙහි අනුබන්ධ නමින් දැක්වෙන්නේ ඉත් අකුරු ය. (අට්ඨිතධම්මා අනුබන්ධා) නො සිටින ස්වභාවය ඇත්තෝ අනුබන්ධ ය. සංස්කෘතයෙහි කාර්‍යායෙත් යන සූත්‍රයෙන් ද කිසියම් ප්‍රයෝජනයක් සඳහා උපයෝගී කර ගනු ලබන අක්ෂරවලට ඉත් යැයි ව්‍යවහාර කරණු ලැබේ. සංස්කෘතයෙහි මෙන් මොග්ගල්ලායනයෙහි ද ඉත් අකුරු යෙදීමේ දී මුල් තැනක් දී ඇත. කච්චායනයේ ප්‍රථමා ද්විතීයා බහුවචනයේ යො විභක්තීන්ට හා නි ආදේශයන්ට පිළිවෙළින් ආ එ ආදේශ වේ යනු එහි අදහස යි. මොග්ගල්ලායනයෙහි ඒ සඳහා දක්වා ඇත්තේ 'අතො යොනං ටාටෙ' යන සූත්‍රය යි. ආකාරාන්ත ශබ්දයන් කෙරෙන් පර වූ යො විභක්තීන්ට ආ එ ආදේශ වේ යනු එහි අර්ථය යි. මෙහි ආ එ දෙකට ටකාරයක් එකතු කර ඉත් අකුරක් වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ යො කාරයේ ස්වරයට පමණක් නො ව යකාරය සහිත මුලු විභක්තියට ම ආ එ ආදේශ කළ යුතු බව දැන්වීම සඳහා යැ' යි වෘත්තියෙහි කියන ලදී. කච්චායනයෙහි දෙතුන් පළක පමණක් මේ ඉත් අකුරු භාවිත කොට ඇති බව පෙනේ. සංස්කෘත ව්‍යාකරණයෙහි ද මොග්ගල්ලායනයෙහි ද බොහෝ තැන්වල ඉත් අකුරු යොදා ගෙන ඇත.

4. කච්චායනයෙහි පරිභාෂා නම් වූ විශේෂ සූත්‍ර වෙන් කොට දක්වා නැත. ඒ ඒ තැන්වල ම පරිභාෂා සූත්‍ර දක්වා ඇත. එහෙත් මොග්ගල්ලායනයෙහි පරිභාෂා සූත්‍ර නමින් වෙන ම සූත්‍ර කිහිපයක් දක්වා තිබේ.

5. කච්චායනයෙහි පදමාලාවට පසු ව හෙවත් නාමකාණ්ඩයට අනතුරුව කාරක කාණ්ඩය දක්වා ඇත. එහෙත් මොග්ගල්ලායනයෙහි

කාරක කාණ්ඩය නාම කාණ්ඩයට මුලින් දක්වා තිබේ. කාරක කාණ්ඩයට පසුව පදසිද්ධිය හෙවත් නාම කාණ්ඩය දක්වා ඇත. කිසියම් භාෂාවක් පුහුණු කිරීමට නම් පළමුවෙන් වචන නොව වාක්‍ය කොටස් හෝ යෙදුම් ඉගෙන ගත යුතුයි. එ බැවින් මෙහි දී මොග්ගල්ලායනය අනුගමනය කර ඇති ක්‍රමය වඩාත් විද්‍යානුකූල වේ. කච්චායනයෙහි කිතක කාණ්ඩය අවසානයට දක්වා ඇතත් මොග්ගල්ලායනයේ අවසානයට දක්වා ඇත්තේ කාණ්ඩය යි.

6. නිග්ගහීතයට වන ආදේශ දැක්වීමේ දී කච්චායනයෙහි 'මදා සරේ' යන සූත්‍රයෙන් මකාර හා දකාර යනුවෙන් ආදේශ දෙකක් දක්වා ඇති නමුත්, මොග්ගල්ලායනයෙහි 'මයදා සරේ' යන සූත්‍රයෙන් ම, ය, ද යන ආදේශ තුනක් දක්වා තිබීම විශේෂ කරුණකි. නිදසුනක් වශයෙන් තං එව යන්නට යකාරය ආදේශ වීමෙන් තයෙව යන පදයක් සෑදෙන බව පෙන්වා දී ඇත.

7. කච්චායනයෙහි 'සිලාඝ හනු ඨා සප .... ආදි සූත්‍රයෙන් විහිත චතුර්ථී විභක්ති ප්‍රයෝගයන් මොග්ගල්ලායනයෙහි ෂෂ්ඨී විභක්ති ප්‍රයෝග ලෙස සලකා තිබේ.

8. මොග්ගල්ලායනයෙහි අරහ ශබ්දයේ ප්‍රථමා ඒකවචන අරහා යන රූපයක් ද, මහන්ත ශබ්දයේ මහා යන රූපයක් ද සද්ධා යන ශබ්දයේ තතියා ඒකවචනයේ සද්ධයා (සංස්කෘත : ශ්‍රද්ධයා යන රූපයක් ද, සභා, පරිසා යන ශබ්දවල සත්තමී ඒකවචනයෙහි සභතිං, පරිසදිං යන රූප ද දක්නට ලැබීම ද කච්චායන ව්‍යාකරණයට වඩා වෙනස් වන තැන් ය. කච්චායනයෙහි ඒ තැන්වල දක්නට ලැබෙන්නේ අරහං, මහං, සද්ධාය, සභායං, පරිසායං යන රූපයන් ය. එහෙත් සංස්කෘත පර්ෂදි > පරිසදිං යනුවෙන් අයථාසාදෘශ්‍ය හෙවත් වැරදි සාදෘශ්‍යරූප සභතිං, පරිසදිං යන රූප මොග්ගල්ලායනයෙහි දක්නට ලැබේ. මෙයින් පැහැදිලි වන්නේ සකුමුසු පාලියක් පොළොන්නරු යුගයෙහි බිහිවීම නිසා ඊට අදාළ පද සාධනය අවශ්‍ය වූ හෙයින් වෙත ම ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදායක් බිහිව ආ බවයි. මොග්ගල්ලායනයට පදසාධනය යනුවෙන් තවත් ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථයක් පසුකාලයෙහි රචනා වූවාක් මෙන් කච්චායනයට ද චොළිය බුද්ධප්පිය තෙරුන් විසින් රූපසිද්ධිය නමැති පදසාධන ව්‍යාකරණයක් රචනා කරණ ලදී. පොළොන්නරු යුගයෙහි දී ධම්මකීර්ති තෙරුන් විසින් "බාලාවතාරය" රචනා කර ඇත්තේ කච්චායනය තවදුරටත් සරළ අන්දමින් තේරුම් කර දීම සඳහා ය. මහාසද්දනීති, මුග්ධබෝධ, බාලාවබෝධිනී, සද්දසාරත්ථජාලිනී සබ්බගුණාකර ව්‍යාකරණ ආදි

ග්‍රන්ථ සියල්ල ම කච්චායනය ඇසුරෙන් බිහි වූ පාලි ව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථ යි. පාලි ව්‍යාකරණ සාහිත්‍යය දියුණු වූයේ කච්චායන සම්ප්‍රදාය ඇසුරෙනි. මේ සම්ප්‍රදාය දෙකට ම වෙන වෙන ම සන්න ගැටපද ටීකා ලියවුණි. මෑතක දී බාලාවතාරයට ලියැවුණු **මකඳපොළ සන්නය** හා **ගඩලාදෙනි සන්නය**, **තත්වදීපිකා** වැනි සන්න ග්‍රන්ථ නිසා කච්චායන ව්‍යාකරණ සම්ප්‍රදාය ශ්‍රී ලංකාවෙහි පාලි ව්‍යාකරණ අධ්‍යයනයෙහි අතිශයින් ජනප්‍රිය විය. විද්‍යෝදය පරිවෙණාධිපතිව වැඩ විසූ වූ **අතිගරු හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල නාහිමිපාණන් වහන්සේ** විසින් බාලාවතාරයට ලියන ලද **සුබොධිකා ටීකාව** විද්වතුන්ගේ පැසසුමට භාජන වූ කෘතියකි.

මෙම සංස්කරණය

ප්‍රාචීන භාෂෝපකාර සමාගම මගින් පැවැත්වෙන අවසාන විභාගයට නියමිත "**කච්චායන ව්‍යාකරණය**" මෙකල ඉතා දුර්ලභ පොතක් බැවින් ශිෂ්‍යයන්ට මහත් දුෂ්කරතාවන්ට මුහුණ පෑමට සිදු වී ඇත. එම දුෂ්කරතාවන් මග හරවා ලීම සඳහා සන්න සහිතව එම ග්‍රන්ථය මුද්‍රණය කරවීමට අවශ්‍ය වී ඇත.

කොළඹ මාලිගාකන්දේ විද්‍යෝදය පිරිවෙණේ උපප්‍රධානාචාර්‍යව වැඩ විසූ පූජ්‍ය හෙයියන්තුඩුවේ **සිරි දෙවමිත්තාභිධාන නායක මාහිමිපාණන්** වහන්සේ විසින් ක්‍රි. ව. 1904 වර්ෂයේ දී සම්පාදිතව, විද්‍යෝදය පරිවෙණාධිපති ත්‍රිපිටකවාගීශ්වරාචාර්‍ය, බෝධිසත්වගුණෝපෙත අතිගරු හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගලාභිධාන කොළඹ පළාතේ ප්‍රධාන සංඝනායක මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් සමාදරයෙන් පිළිගන්නා ලද කච්චායන ව්‍යාකරණ සූත්‍ර සන්නය, පෙළ සහිතව සංස්කරණය කොට ශිෂ්‍යයන්ගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා පළ කරවීමට විද්‍යෝදය පිරිවෙණේ ආදිශිෂ්‍ය සංගමය තීරණය කරණ ලදී.

මෙම සත්කාර්‍යයෙහි ලා ඉදිරිපත් වූ මරදාන, එස්. ගොඩගේ මහතාට ශාස්ත්‍රාභිලාෂීන්ගේ ප්‍රශංසාව හිමි විය යුතුය. මෙම ග්‍රන්ථය විකිණීමෙන් යම් ආර්ථික ලාභයක් වේ නම්, එය **"විද්‍යෝදය පිරිවෙණේ ආදිශිෂ්‍ය සංගමයේ අරමුදලට"** බැර කරණු ලැබේ.

ආදිශිෂ්‍ය සංගමය,
විද්‍යෝදය පිරිවෙණ,
හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල නාහිමි මාවත,
මාලිගාකන්ද, කොළඹ 10.
1995. 04. 29.

මෙයට
සංස්කාරක,
ධර්ම ශාස්ත්‍රෝත්තතිකාමී,
වැගම් පියරතන හිමි
(ප්‍රධාන ලේකම්)

කච්චායනව්‍යාකරණං.

නමො තස්ස

භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

සෙට්ඨං තිලොකමහිතං අභිවන්දියාහං
බුද්ධඤ්ච ධම්මමමලං ගණමුත්තමඤ්ච,
සද්ධුස්ස තස්ස වචනත්ථවරං සුබොද්ධුං
වක්ඛාමි සුත්තහිතමෙත්ථ සුසක්කපපං.

සෙය්‍යං ජිනෙරිතනයෙන බුධා ලභන්ති
තඤ්චාපි තස්ස වචනත්ථසුබොධනෙන,
අත්ථඤ්ච අක්ඛරපදෙසු අමොහභාවා
සෙය්‍යත්ථිකො පදමතො විවිධං සුණෙය්‍ය.

—o—

අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤතො.—1—1

සබ්බවචනානමත්ථො අක්ඛරෙහෙව සඤ්ඤායතෙ.

අක්ඛරවිපත්තියං හි (සති) අත්ථස්ස ඤාණායතා හොති තස්මා අක්ඛර කොසල්ලං බහූපකාරං සුත්තනෙත්තෙසු.

අක්ඛරාපාදයො එකවත්තාලීසං—2—2

තෙ ච ඛො අක්ඛරාපි අකාරාදයො එකවත්තාලීසං සුත්තනෙත්තෙසු සොපකාරා-තං යථා-

අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ ඔ කඛ ගඝ ඞ චඡ ජඣ ඤ ටඨ ඩඪ ණ තථ දධ න පඵ බභ ම ය ර ල ව ස හ ළ අං ඉති—
අක්ඛරා නාම හොන්ති.

තෙන වුත්තො?—"අත්ථො අක්ඛරසඤ්ඤතො."

තත්ථොදනතා සරා අට්ඨ.—3—3

තත්ථ අක්ඛරෙසු අකාරාදිසු ඔදනතා අට්ඨඅක්ඛරා සරනාම හොන්ති-

තං යථා-අආ ඉඊ උඌ එ ඔ ඉති සරා නාම.
තෙන වුත්තෝ?—"සරා සරෙ ලොපං."

ලහුමත්තා තයො රස්සා.—4—4

තත්‍ර අට්ඨසු සරෙසු අකාරාදිසු ලහුමත්තා තයො සරා රස්සා නාම හොන්ති-තං යථා.

අ ඉ උ ඉති තයො රස්සා නාම.
තෙන වුත්තෝ?—"රස්සං."

අඤ්ඤෙ දීඝා.—5—5

තත්‍ර අට්ඨසු සරෙසු රස්සෙහි අඤ්ඤෙ පඤ්ච සරා දීඝා නාම හොන්ති—තං යථා.

ආ ඊ ඌ එ ඔ ඉති දීඝා නාම.
තෙන වුත්තෝ?—"දීඝං."

සෙසා ව්‍යඤ්ජනා.—6—8

යෙ පෙත්‍ථ අට්ඨ සරෙ සෙසා අක්ඛරා කකාරාදයො නිග්ගහීතාන්තා ව්‍යඤ්ජනා නාම හොන්ති-තං යථා.

ක ඛ ග ඝ ඞ च ඡ ජ ඣ ඤ ට ඨ ඩ ඪ ණ ත ථ ද ධ න ප ඵ බ භ ම ය ර ල ව ස හ ළ අං ඉති ව්‍යඤ්ජනා නාම.
තෙන වුත්තෝ?—"සරාපරානි ව්‍යඤ්ජනෙ"

වග්ගා පඤ්ච පඤ්ච සො මන්තා.—7—9

තෙසං ඛො ව්‍යඤ්ජනානං කකාරාදයො මකාරන්තා පඤ්ච පඤ්චසො අක්ඛරවන්තො වග්ගා නාම හොන්ති-තං යථා.

ක ඛ ග ඝ ඞ-च ඡ ජ ඣ ඤ-ට ඨ ඩ ඪ ණ-ත ථ ද ධ න-ප ඵ බ භ ම—ඉති වග්ගා නාම.
තෙන වුත්තෝ? "වග්ගන්තං වා වග්ගෙ."

අං ඉති නිග්ගහීතං.—8-10

අං ඉති නිග්ගහීතං නාම හොති.
තෙන වුත්තෝ?—"අං ව්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං."

පරසමඤ්ඤා පයොගෙ.—9-11

යා ච පන සක්කතගන්ථෙසු සමඤ්ඤා ඝොසාති වා අඝොසාති වා තා පයොගෙ සති එත්‍ථාපි යුජ්ජන්තෙ.

තත්‍ර ඝොසවන්තො නාම—ග ඝ ඞ ජ ඣ ඤ ඩ ඪ ණ ද ධ න බ භ ම ය ර ළ ව හ ළ ඉති ඝොසා නාම.

අඝොසා නාම-ක ඛ, च ඡ, ට ඨ, ත ථ, ප ඵ, ස ඉති අඝොසා නාම.
තෙන වුත්තෝ?—"වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතිය පඨමා.

පුබ්බමධොඝිතමසසරං සරෙන වියොජයෙ.—10—12

තත්ථ සන්ධිං කත්තුකාමො පුබ්බබ්‍යඤ්ජනං අධොඝිතං අසසරං කත්වා සරඤ්ච උපරි කත්වා සරෙන වියොජයෙ-තත්‍රායමාදි.

නයෙ පරං යුත්තෙ.—11—14

අසසරං ඛො බ්‍යඤ්ජනං අධො ඝිතං පරක්ඛරං නයෙ යුත්තෙ. තත්‍රාභිරතිම්ඉච්ඡෙය්‍ය.

යුත්තෙතති කසමා?—අක්ඛොඝිමි මං අවධි මං අජිනි මං ඇහාරි මෙ, එත්ථ පන යුත්තං න හොති.

ඉති සන්ධිකප්පෙ පඨමො කණ්ඩො.

සරා සරෙ ලොපං.—12—13

සරා ඛො සබ්බෙපි සරෙ පරෙ ලොපං පප්පොන්ති.

යස්සිත්‍රියානි සමථං ගතානි, නොහෙතං භත්තෙන, සමෙතායස්ස සඤ්ඤත.

වා පරො අසරූපා.—13—15

සරමහා අසරූපා පරො සරො ලොපං පප්පොති වා.

චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා, කිත්තිමාව සමණියො.

වා ති කසමා?—පඤ්චින්‍රියානි, තස්සසුධම්මා ජහිතා භවන්ති.

ඛවාසවණ්ණං ලුත්තෙ.—14—16

සරො ඛො පරො පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ ඛවි අසවණ්ණං පප්පොති.

සඛ්‍යං නොපෙති වෙදගු, බන්ධුසෙසව සමාගමො.

ඛවීති කසමා?-යස්සිත්‍රියානි, තදුපමං ධම්මවරං අදෙසයි.

දීඝං.—15—17

සරො ඛො පරො පුබ්බසරෙ ලුත්තෙ ඛවි දීඝං පප්පොති.

සදධිධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං, අනාගාරෙහි චූභයං.

ඛවීති කසමා?—පඤ්චහුපාලි අඤ්ඤහි සමනතාගතො, සාධු සුසුදං කිඤ්චි.

පුබ්බො ච.—16—18

පුබ්බො ච සරො පරසරලොපෙ කතෙ ඛවි දීඝං පප්පොති.

කිංසුධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං, සාධුනි පටිසුණිතා.
ක්වචීති කස්මා?—ඉතිස්ස මුහුත්තමපි.

යමෙදන්තස්සාදෙසො.—17—19

එකාරස්ස අන්තභූතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි යකාරාදෙසො හොති.

අධිගතො ඛො ම්‍යායං ධම්මො, ත්‍යාහං එවං වදෙය්‍යං, ත්‍යාස්ස පතීණා හොන්ති.

ක්වචීති කස්මා?—තෙනාගතා, ඉති නෙත්ථ.

වමොදූදන්තානං.—18—20

ඔකාරුකාරාන්තානං අන්තභූතානං සරෙ පරෙ ක්වචි වකාරාදෙසො හොති.

අට්ඨවස්ස, සවස්ස හොති, බවහාබාධො, වට්ටෙත්ථ විහිතං නිච්චං, චඛ්වාපාථමාගච්ඡන්ති.

ක්වචීති කස්මා?—චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා, කින්නුමාව සමණියො.

සබ්බා චන්ති.—19—22

සබ්බා නි ඉච්චෙසො නිසද්දො ව්‍යඤ්ජනො සරෙ පරෙ ක්වචි වකාරං පපෙජාති.

ඉච්චෙතං කුසලං, ඉච්චස්ස වචනීයං, පච්චුත්තරිතා-පච්චාහරති.
ක්වචීති කස්මා?—ඉතිස්ස මුහුත්තමපි.

දෙ ධස්ස ච.—20—27

ධ ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ ක්වචි දකාරාදෙසො හොති.

එකම්දහං භික්ඛවෙ සමයං.

ක්වචීති කස්මා?—ඉධෙව මරණං භවිස්සති.

ච සද්දග්ගහණෙන ධකාරස්ස කකාරාදෙසො හොති.

සාහු දස්සනමරියානං.

සුත්තාවිභාගෙන බහුධාපි සියා.

තො දස්ස-ස්ථා, සුගතො—ටො තස්ස—ස්ථා, දුක්ඛවං—ඛො තස්ස—ස්ථා, ගන්ධබ්බා—ත්‍රො තස්ස—ස්ථා, අත්‍රජෙ—කො ගස්ස—ස්ථා, කුලූපගෙ—ළො රස්ස—ස්ථා, මහාසාළ්‍ලා—ජො යස්ස-ස්ථා, ගවජෙ—බො වස්ස-ස්ථා, කුබ්බතො—කො යස්ස-ස්ථා, සකො—යො ජස්ස-ස්ථා, නීයං සුත්තං—කො තස්ස—ස්ථා, නියකො—චො තස්ස-ස්ථා, භවෙවා—ථො පස්ස—ස්ථා, නිපජ්ජති—බො පස්ස—ස්ථා, නිබ්බත්ති—ඛො කස්ස-ස්ථා, නික්ඛමති—ඉච්චෙවමාදයො.

ඉවණ්ණා යං නවා.—21—21

පුබ්බො ඉවණ්ණා සරෙ පරෙ යකාරං පපොති නවා.

පරිසඤ්ඤාරවුත්‍යසස, සබ්බාවිත්‍යනුභූයතෙ.

නවාති කසමා?—පඤ්චහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො, මුත්තචාගී අනුද්ධතො.

එවාදිසස රි පුබ්බො ච රසෙසා.—22—28

සරමහා පරසස එවසස එකාරසස ආදිසස රිකාරො හොති පුබ්බො ච සරො රසෙසා හොති නවා.

යථරිව වසුධාතලඤ්ච සබ්බං, තථරිව ගුණවා සුපූජනීයො.

නවාති කසමා?—යථා එව, තථා එව.

ඉති සන්ධිකපෙප දුතියො කණ්ඩො.

සරා පකති ඛ්‍යඤ්ජනෙ.—23—36

සරා ඛො ඛ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ පකති රූපානි හොන්ති.

මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, පමාදෙ මච්චුනො පදං, තිණ්ණො පාරගතො අහු.

සරෙ ක්වචි.—24—35

සරා ඛො සරෙ පරෙ ක්වචි පකතිරූපානි හොන්ති.

කො ඉමං පඨවිං විජෙස්සති.

ක්වචීති කසමා?—අපපස්සුතායං පුරිසො.

දීඝං.—25—37

සරා ඛො ඛ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි දීඝං පපොන්ති.

සමමා ධම්මං විපස්සතො, එවං ගාමෙ මුනී චරෙ, ඛන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා.

ක්වචීති කසමා?-ඉධ මොදති, පෙච්ච මොදති, පතිලීයති, පතිහඤ්ඤති.

රස්සං.—26—38

සරා ඛො ඛ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි රස්සං පපොන්ති.

භොවාදි නාම සො හොති, යථා භාවි ගුණෙන සො.

ක්වචීති කසමා?-සමමාසමාධි, සාඛ්‍යාතී ඡන්දසො මුඛං, උපනීයති ජීවිතමප්පමායු.

ලොපඤ්ච තත්‍රාකාරො.—27—39

ඤරා ඛො ව්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ක්වචි ලොපං පපොජ්ජති තත්‍ර ච ලොපෙ සති අකාරාගමො හොති.

සසිලවා, සපඤ්ඤවා, එසධමෙමා සනන්තනො, සවෙ කාසාවමරහති, සමානකාමො පි භවෙය්‍ය, සවෙ මුනී ජාතිභයං අදසසී.

කථිති කසමා?-සො මුනි, එසො ධමෙමා පදිසසති, න සො කාසාවමරහති.

පරවෙභාවො ඨානෙ.—28—40

සරම්හා පරස්ස ව්‍යඤ්ජනස්ස වෙභාවො හොති ඨානෙ.

ඉධපපමාදෙ පුරිසස්ස ජනතුනො, පබබජ්ජං කිත්තයිස්සාමි, චාතුද්දස පඤ්චදසී, අභික්කන්තතරො ච පණීතතරො ච.

ඨානෙති කසමා?-ඉධ මොදති පෙච්ච මොදති.

වග්ගෙ ඝොසාඝොසානං තතියපඨමා—29—42

වග්ගෙ ඛො පුබ්බස්ස ව්‍යඤ්ජනස්ස ඝොසාඝොසභූතානං සරම්හා යථා සඛ්‍යං තතියපඨමක්ඛරා වෙභාවං ගච්ඡන්ති ඨානෙ.

එසො වත්‍රාඛාතඵලො, යත්‍රට්ඨිතං නපපසහෙය්‍ය මච්චු, සෙලෙ යථා සබ්බතාවුත්‍රිඨිතො, චත්‍රාරිට්ඨානානි නරො පමත්තො.

ඨානෙති කසමා?--ඉධ වෙතසො දළ්හං ගණ්හාති ඨාමසා.

ඉති සන්ධිකපෙ තතියො කණ්ඩො.

අං ව්‍යඤ්ජනෙ නිග්ගහීතං—30—58

නිග්ගහීතං ඛො ව්‍යඤ්ජනෙ පරෙ අං ඉති හොති.

එවං මුනෙො තං සාධුනි පරිසසුණාතු.

වග්ගන්තං වා වග්ගෙ.—31—49

වග්ගගතෙ ව්‍යඤ්ජනෙ පරෙ නිග්ගහීතං ඛො වග්ගන්තං වා පපොජ්ජති.

තත්‍රාභිඛ්‍යාතං, ධම්මසඤ්ඤරෙ සුචරිතං න තං දුච්චරිතසඤ්ඤරෙ, චිරමප්‍ප භාසිං පුරිසං, සන්තානස්ස මනං හොති, තඤ්ඤාරුණිකා, එවඤ්ඤා සිකඛිතබ්බං.

නිග්ගහීතෙන නිග්ගහීතං ඛො ලකාරාදෙසො හොති-පුල්ලිඞ්ගං.

කාති කසමා?—න තං කම්මං කතං සාධු.

එකෙකදුකං.—32—50

එකාරෙ හකාරෙ ච පරෙ නිග්ගහීතං ඛො දුකාරං පපොජති වා. පච්චත්තකෙදුව පරිනිබ්බායිස්සාමි, තදෙදුවෙත්ථ පටිපුච්ඡිස්සාමි,

එවඤ්හි වො භික්ඛවෙ සික්ඛිතබ්බං, තඤ්හි තස්ස මුසා හොති,.

වාති කසමා?—එවමෙතං අභිඤ්ඤාය, එවං හොති සුභාසිතං.

ස යෙ ච.—33—51

නිග්ගහීතං ඛො යකාරෙ පරෙ සහ යකාරෙන දුකාරං පපොජති වා.

සඤ්ඤොගො, සඤ්ඤත්තං.

වාති කසමා?—සංයොගො, සංයුත්තං.

මද සරෙ.—34—52

නිග්ගහීතස්ස ඛො සරෙ පරෙ මකාරදකාරාදෙසා හොන්ති වා

තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං, එතදවොච සත්ථා.

වාති කසමා?—අක්ඛෙකාවජ්ජි මං අවධි මං අජිනි මං අහාසි මෙ.

යවමදනතරළා චාගමා.—35—34

සරෙ පරෙ යකාරො වකාරො මකාරො දකාරො නකාරො තකාරො රකාරො ළකාරො ඉමෙ ආගමා හොන්ති වා.

නත්‍රිමස්ස විජ්ජා, යථාසිදං විත්තං, මිගී භන්තා වුදිත්ථඤ්ච, සිත්තා තෙ ලහුමෙස්සන්ති, අසිත්තා තෙ ගරුමෙස්සන්ති, අසෙසං හත්ථෙ කසාම්ව, සම්මදඤ්ඤු විමුත්තානං, මනසාදඤ්ඤු විමුත්තානං, අත්තාදත්ථමභිඤ්ඤාය, විරංනායති, ඉතොනායති, යස්මාතිහ භික්ඛවෙ, තස්මාතිහ භික්ඛවෙ. අජ්ජතග්ගෙ පාණුපෙතං, සබ්බ්‍රෙව සමාසෙථ, ආරග්ගෙරිව සාසපො, සාසපොරිව ආරග්ගො, ඡළභිඤ්ඤු, ඡළායතනං.

වාති කසමා?-එවං මහිද්ධියා එසා, අක්ඛෙකාවජ්ජි මං අවධි මං අජිනි මං අහාසි මෙ, අජෙය්‍යො අනුගාමියො.

එසද්දග්ගහණෙන ඉධෙව මකාරස්ස පකාරො හොති, යථා-විරජ්ජ වාසිං පුරිසං.

කකාරස්ස දකාරො හොති-යථා-සදත්ථපසුතො සියා, දකාරස්ස ච තකාරො හොති—යථා-සුගතො.

ඤවි ඔ ඛ්‍යඤ්ජනෙ.—36—47

ඛ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ඤවි ඔකාරාගමො හොති.

අතිපපගො ඛො තාව සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිතුං, පරොසතස්සං භික්ඛූසතං.

ඛවීති කසමා?—එථ පස්සථිමං ලොකං, අඛිභූතො අයං ලොකො.

නිග්ගහීතං ච.—37—57

නිග්ගහීතං ච ආගමො හොති සරෙ වා ව්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ඛවි.

වඤ්ඡුං උදපාදි, අවංසිරො, යාවංචිදං භික්ඛවේ, පුරිමංජාති, අණ්ඩං ලුලායි සබ්බසො, මනොපුබ්බංගමා ධම්මා.

ඛවීති කසමා?—ඉධ චෙව නං පසංසන්ති පෙච්ච සග්ගෙ ච මොදති, ගාමි එතෙහි ඨානෙහි, ගවෙජ්ජය්‍ය අගතං දිසං.

වසද්දග්ගහණෙන විසද්දස්ස ච පකාරො හොති වා,

පචෙවස්සති— විචෙවස්සති වා.

ඛවි ලොපං.—38—53

නිග්ගහීතං ඛො සරෙ පරෙ ඛවි ලොපං පපොති.

කාමාඛං සත්තනිකෙ, විදූනග්ගමිති.

ඛවීති කසමා?—අහමෙව නූන බාලො, එතදත්ථං විදිතා.

ව්‍යඤ්ජනෙ ච.—39—54

නිග්ගහීතං ඛො ව්‍යඤ්ජනෙ පරෙ ඛවි ලොපං පපොති.

අරියසච්චානදස්සනං එතං බුද්ධානසාසනං.

ඛවීති කසමා?—එතං මඞ්ගලමුත්තමං, තං වො වදාමි—භද්දං වො.

පරො වා සරො.—40—55

නිග්ගහීතමහා පරො සරො ලොපං පපොති වා.

අභිත්‍ථුනන්ති සුභාසිතං, උත්‍තත්‍තංව, යත්‍රාබිජංව, ධඤ්ඤංව.

වාති කසමා?—අහමෙව නූන බාලො, එතදහොසි.

ව්‍යඤ්ජනො ච විසයෙඤ්ඤුගො.—41—56

නිග්ගහීතමහා පරසම්ං සරෙ ලුත්තෙන යදි ව්‍යඤ්ජනො සංයොගො විසයෙඤ්ඤුගො හොති.

එවංස තෙ ආසවා, පුප්ඵංසා උපපජ්ජි.

ලුත්තෙනති කසමා?—එවමස්ස, විදූනග්ගමිති.

ච සද්දග්ගහණෙන නිණ්ණං ව්‍යඤ්ජනානමන්තරෙ යෙ සරූපා තෙ සමිලොපො හොති—තං යත්‍රා—අග්‍යාගාරං, පටිසත්‍රාර වුත්‍යස්ස.

ඉති සන්ධිකප්පෙ චතුත්‍රො කණ්ඩා.

ගො සරෙ පුථස්සාගමො ඛචි—42—32

පුථ ඉච්චෙතස්ස අනෙන සරෙ පරෙ ඛචි ගකාරාගමො හොති.

පුථගෙව.

ඛචීති කසමා?—පුථඒව.

පාසස්ස චානෙනා රස්සො.—43—33

පා ඉච්චෙතස්ස අනෙන සරෙ පරෙ ඛචි ගකාරාගමො හොති, අනෙනා ච සරො රස්සො හොති.

පගෙව වුත්‍යස්ස.

ඛචීති කසමා?—පාඒව වුත්‍යස්ස.

අබ්භො අභි.—44—24

අභි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අබ්භාදෙසො හොති.

අබ්භුද්ධරිතං, අබ්භුගතවජ්ජති.

අජ්ඣො අධි.—45—25

අධි ඉච්චෙතස්ස සරෙ පරෙ අජ්ඣාදෙසො හොති,

අජ්ඣොකාසො, අජ්ඣගමා.

තෙ න වා ඉවණ්ණෙණ.—46—26

තෙ ච ඛො අභි අධි ඉච්චෙතෙ ඉවණ්ණෙණ පරෙ අබ්භො අජ්ඣො ඉති වුත්තරූපා න හොන්ති වා.

අභිජ්ඣිතං, අධිරිතං.

වාති කසමා?—අබ්භීරිතං. අජ්ඣිණමුත්තො.

අතිස්ස චාන්තස්ස.—47—23

අති ඉච්චෙතස්ස අන්තභූතස්ස නිසද්දස්ස ඉවණ්ණෙණ පරෙ "සබ්බො වන්ති"ති වුත්තරූපං න හොති වා.

අතිසිගණ්ණො, අතීරිතං.

ඉවණ්ණෙණෙති කසමා?—අඛ්චන්තං.

ඛචි පටි පතිස්ස—48—43

පති ඉච්චෙතස්ස සරෙ වා ව්‍යඤ්ජනෙ වා පරෙ ඛචි පටි ආදෙසො හොති.

පටගති දුතබ්බො, පටිහඤ්ඤති.

ඛචීති කසමා?—පඛ්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු, පතිලීයති, පතිරූප දෙසවාසෙසා ච.

පුථස්සුබ්‍යඤ්ජනෙ.—49—44

පුථ ඉච්චෙතස්ස අනෙනා සරො ව්‍යඤ්ජනෙ පරෙ උකාරො හොති.

පුථුජ්ජිනො, පුථුභූතං.

අනත්‍ථගහණේන අපුථුස්සාපි සරේ පරේ අනත්‍ථස්ස උකාරො හොති.

මනුස්සූදං.

ඔ අවස්ස.—50—45

අව ඉච්චෙතස්ස ඔකාරාදෙසො හොති ඛ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ.

අඞ්කාරෙන ඔනද්ධා.

ඛවීති කස්මා?—අවසුස්සතු මෙ සරීරෙ මංසලොහිතං.

අනුපදිට්ඨානං වුත්තයොගතො.-51-59

අනුපදිට්ඨානං 'උපසගගනිපාතානං' සරසඤ්ඤිහි ඛ්‍යඤ්ජන සඤ්ඤිහි වුත්තසඤ්ඤිහි යථායොගං යොජෙතබ්බං.

පාපනං, පරායනං, උපායනං, උපාහණං, න්‍යායොගො, නිරූපඩි, අනුබොධො, දුවුපසන්තං, සුවුපසන්තං, චාලයො, සඞ්චාලයො, දුරක්ඛාතං, සඞ්ඛාතො, උදීරිතං, සමුද්ධිට්ඨං, වියගගං, ව්‍යගගං, විජ්ඣගගං, අවයාගමනං, අඤ්ඤෙති, අනුපඝාතො, අනචරියො, පරිසෙසනා, පරාමාසො, එවං සරෙ ච හොන්ති.

ඛ්‍යඤ්ජනෙ ච-පරිග්‍රහො, පගගහො, පක්කමො, පරක්කමො, නික්කමො, නික්කසාවො, නිල්ලයනං, දුල්ලයනං, දුබ්භික්ඛං, දුබ්බිත්‍ථනං, සන්ධිට්ඨං, දුග්‍රහො, නිග්‍රහො, විග්‍රහො, නිග්‍රහතං, එවං ඛ්‍යඤ්ජනෙ ච හොන්ති-සෙසා ච සබ්බෙ යොජෙ තබ්බා.

ඉති සන්ධිකප්පෙ පඤ්චමො කණ්ඩො.

ජිනවචනයුත්තං හි.—52—60

"ජිනවචනයුත්තං හි" ඉච්චෙතං අධිකාරත්‍ථං වෙදිතබ්බං.

ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ.—53—61

යථා යථා ජිනවචනයුත්තං හි ලිඞ්ගං තථා තථා ඉධ ලිඞ්ගඤ්ච නිපච්චතෙ.

තං යථා-එසො නො සත්‍ථා, බ්‍රහ්මා, අත්‍තා, සඛා, රාජා.

තතො ච විභත්තියො.—54—62

තතො ජිනවචනයුත්තෙතහි ලිඞ්ගෙහි විභත්තියො හොන්ති.

සියො අංයො නාගි සනං සමා ගි ස නං සම්ං සු.—55—63

කාව පන තා විභත්තියො?-සියො ඉති පඨමා-අංයො ඉති දුතියා-නා ගි ඉති තතියා-ස නං ඉති චතුත්ථි—සමාගි ඉති පඤ්චමී-ස නං ඉති ඡට්ඨී-සම්ං සු ඉති සත්තමී.

විභත්තිඉච්චනෙන කිතේො?—"අව්හස්ස මමං සවිභත්තිස්ස සෙ."

තදනුපරොධෙන.—56—64

යථා යථා නෙසං ජිනවචනානං අනුපරොධො තථා තථා ඉධ ලිඛිතං ච නිපච්චතෙ.

ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤු.—57—71

ආලපනත්ථෙ සි ග සඤ්ඤු හොති.

හොති අය්‍යෙ, හොති කඤ්ඤෙ, හොති සරාදියෙ.

ආලපනෙති කිමත්ථං?—සා අයසා.

සිති කිමත්ථං?—භොතියො අයසායො.

ග ඉච්චනෙන කිතේො "සතෙ ච"

ඉවණ්ණුවණ්ණා ජඤ්ඤ ලා.—58—29

ඉවණ්ණුවණ්ණා ඉදේචතෙ ඤ්ඤ ලා සඤ්ඤු හොන්ති යථා සම්භවං.

ඉසිනො, දණ්ඩිනො, අග්ගිනො, ගහපතිනො, සෙතුමතො, ධනුමතො, භික්ඛුනො, සයම්භුනො.

ඤ්ඤ ලා ඉච්චනෙන කිතේො?—"ඤ්ඤලතො සස්ස නො වා."

තෙ ඉත්ථිඛ්‍යා පො.—59—182

තෙ ඉවණ්ණුවණ්ණා යදි ඉත්ථිඛ්‍යා තදි ප සඤ්ඤු හොන්ති.

රත්තියා, ඉත්ථියා. වධ්‍ධියා, ධෙනුයා, දෙවියා.

ඉත්ථිඛ්‍යාති කිමත්ථං?—ඉසිනා, භික්ඛුනා.

ප ඉච්චනෙන කිතේො?—"පතො යා."

ආ ඤො.—60—177

ආකාරො යදි ඉත්ථිඛ්‍යා තදි ඤසඤ්ඤු හොති.

සබ්බාය, කඤ්ඤාය. විණාය, ගඞ්ගාය, දිසාය. සාලාය, මාලාය, තුලාය, දෙලාය, පභාය, සොතාය, පඤ්ඤාය. කරුණාය, නාවාය, කපාලාය.

ආ ඉති කිමත්ථං?—රත්තියා, ඉත්ථියා, දෙවියා, ධෙනුයා

ඉත්‍යිඛ්‍යෝති කිමත්‍ථං?—සත්‍ථාරා දෙසිතො අයං ධම්මො.
ස ඉච්චනෙන කිත්‍ථො?—"සතො නාදීනං".

සාගමො සෙ.—61—86

සකාරාගමො හොති සෙ විභත්‍තිම්හි.
පුරිසස්‍ස, අග්ගිස්‍ස, දණ්ඩිස්‍ස, ඉසිස්‍ස, භික්ඛුස්‍ස, සයම්භුස්‍ස, අභිභුස්‍ස.
සෙති කිමත්‍ථං?—පුරිසස්මිං.

සංසාසෙකවචනෙසු ච.—62—206

සංසාසු එකවචනෙසු විභත්‍තාදෙසෙසු සකාරාගමො හොති.
එතිස්‍සං, එතිස්‍සා, ඉමිස්‍සං, ඉමිස්‍සා, තිස්‍සං, තිස්‍සා, තස්‍සං, තස්‍සා, යස්‍සං, යස්‍සා, අමුස්‍සං, අමුස්‍සා.
සංසාසවිති කිමත්‍ථං?—අග්ගිනා, පාණිනා.
එකවචනෙසවිති කිමත්‍ථං?—තාසං, සබ්බාසං.
විභත්‍තාදෙසෙසවිති කිමත්‍ථං?—මනසා, වචසා, ථාමසා.

එතිමාසම්.—63—217

එතාඉමා ඉච්චෙවතෙසමනෙතා සරො ඉකාරො හොති සංසාසු එකවචනෙසු විභත්‍තාදෙසෙසු.
එතිස්‍සං, එතිස්‍සා, ඉමිස්‍සං, ඉමිස්‍සා.
සංසාසවිති කිමත්‍ථං?—එතාය, ඉමාය.
එකවචනෙසවිති කිමත්‍ථං?—එතාසං, ඉමාසං.

තස්‍සා වා.—64—216

තස්‍සා ඉත්‍යිසං වත්‍තමානාය ආකාරස්‍ස ඉකාරො හොති වා සංසාසෙකවචනෙසු විභත්‍තාදෙසෙසු.
තිස්‍සං, තිස්‍සා, තස්‍සං, තස්‍සා.

තතො සස්‍ස ස්‍සායි.—65—215

තතො තා එතා ඉමාතො සස්‍ස විභත්‍තිස්‍ස ස්‍සායාදෙසො හොති වා අනෙතා ච සරො ඉකාරො හොති.
තිස්‍සාය, තිස්‍සා, එතිස්‍සාය, එතිස්‍සා-ඉමිස්‍සාය, ඉමිස්‍සා.

ඝො රස්‍ස්‍සං.—66—205

ඝො රස්‍ස්‍සමාපජ්ජතෙ සංසාසු එකවචනෙසු විභත්‍තාදෙසෙසු.
තස්‍සං, තස්‍සා-යස්‍සං, යස්‍සා-සබ්බස්‍සං, සබ්බස්‍සා.
සංසාසවිති කිමත්‍ථං?—තාය, සබ්බාය.
එකවචනෙසවිති කිමත්‍ථං?—තාසං, සබ්බාසං.

නො ච වාදිතො නම්හි.—67—229

ච ඉච්චෙවමාදිතො සඞ්ඛ්‍යාතො නකාරාගමො හොති නම්හි විභත්‍තිම්හි.

ඒකනවතං, තිනවතං, චතුනවතං, පඤ්චනවතං, ඡනවතං, සත්තනවතං, අට්ඨනවතං, නවනවතං. දසනවතං.

වාදිතොති කිමත්ථං?—සහස්සානං.

නමනීති කිමත්ථං?—ඒසු, තීසු.

වසද්දග්ගහණේන සසං වාගමො හොති.

චතුස්සතනවතං ඉත්ථීනං, තිස්සතනවතං වෙදනානං.

අමා පතො සම්සමානං වා.—68—184

ප ඉවෙවතසමා සම්සමා ඉවෙවතෙසං අං ආ ආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං.

මත්‍යං, මනියං, මත්‍යා, මනියා, රත්‍යං, රනියං, රත්‍යා, රනියා, නිකත්‍යං, නිකනියං, නිකත්‍යා, නිකනියා, විකත්‍යං, විකනියං, විකත්‍යා, විකනියා, විරත්‍යං, විරනියං, විරත්‍යා, විරනියා, පුථව්‍යං, පුථවියං, පුථව්‍යා, පුථවියා, පවත්‍යං, පවනියං, පවත්‍යා, පවනියා.

ආදිතො ඔ ච.—69—186

ආදි ඉවෙවතසමා සම්සමා වචනස්ස අංඔ ච ආදෙසා හොන්ති වා.

ආදිං, ආදෙ.

වාති කිමත්ථං?—ආදිස්මිං, ආදිම්හි නාථං නමස්සිත්වා.

ච සද්දග්ගහණේන අසද්දසමාපි සම්සමා වචනස්ස ආ ඔ අං ආදෙසා හොන්ති වා.

දිවා ච රත්තො ච හරන්ති යෙ බලිං—බාරාණසිං දහු රාජ.

ඛිලානමියුවා සරෙ වා.—70—30

ඛිලඉවෙවතෙසං ඉය උව ඉවෙවතෙ ආදෙසා හොන්ති වා සරෙ පරෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං.

තියතානං, පවජියාගාරෙ, අගාරියාගාරෙ, භික්ඛුවාසතො නිස්සිදති, පුත්තුවාසතො.

සරෙති කිමත්ථං?—තිමලං, තිඵලං, තිකටුකකං, තිදණ්ඩං, තිලොකං, තිනයනං, තිපාසං, තිහාසං, තිභවං, තිබන්ධනං, තිවෙදනං, තිපිටකං, තිවෙදං, චතුද්දීසං, පුත්තුභූතං.

වාති කිමත්ථං?—පඤ්චහඤ්ඤෙහි සමන්නාගතො, තීහාකාරෙහි මකතායතනං.

වාති විකපපනත්ථං—ඉකාරස්ස අයාදෙසො හොති—වත්තුත්තායං.

යවකාරා ච.—71—491

ඛිලානං යකාරවකාරාදෙසා හොන්ති වා සරෙ පරෙ යථාසඞ්ඛ්‍යං.

අගාරාගාරෙ, චඛවායතනං, සවාගතං තෙ මහාවීර.
වසද්දග්ගහණං සම්පිණ්ඩනත්ථං.

පසඤ්ඤිදස්ස ච.—72—185

පසඤ්ඤිදස්ස විභත්තාදෙසෙ සරෙ පරෙ යකාරාදෙසො හොති.
පුථව්‍යා, රත්‍යා, මත්‍යා.
සරෙති කිමත්ථං?—පුථවියං.
වසද්දග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

ගාව සෙ.—73—174

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති සෙවිභත්තිම්හි.
ගාවස්ස.

යොසු ච.—74—169

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති යො ඉච්චෙතෙසු පරෙසු.

ගාවො ගච්ඡන්ති, ගාවො පස්සන්ති, ගාවී ගච්ඡන්ති, ගාවී පස්සන්ති.

වසද්දග්ගහණං කිමත්ථං?—නා සමා සම්සු වචනෙසු ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති.
ගාවෙන, ගාවා, ගාවෙ, ගාවෙසු.

අවමහි ච.—75—170

ගො ඉච්චෙතස්ස ඔකාරස්ස ආව අව ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අම්හි විභත්තිම්හි.
ගාවං, ගවං.
වසද්දග්ගහණෙන සාදිසෙසෙසු පුබ්බුත්තවචනෙසු ච අවාදෙසො හොති.
ගවස්ස, ගවො, ගවෙන, ගවා, ගවෙ, ගවෙසු.

ආවසස්සු වා.—76—171

ආව ඉච්චෙතස්ස ගාවාදෙසස්ස අන්තස්ස සරස්ස උකාරාදෙසො හොති වා අම්හි විභත්තිම්හි.
ගාවුං, ගාවං.
ආවසෙසෙති කිමත්ථං?—ගවං.
අම්හීති කිමත්ථං?—ගාවො තිට්ඨන්ති.

තතො නමම්පතිම්හා ලුත්තෙ ච සමාසෙ.—77—175

තතො ගොසද්දතො නංවචනස්ස අං ආදෙසො හොති.

ගො ඉවෙවතස්ස ඔකාරස්ස ආවාදෙසො හොති පතිමහි පරෙ අලුත්තෙත ච සමාසෙ.

ගවම්පතිස්ස ථෙරස්ස.

අලුත්තෙතති කිමත්ථං?—ගොපති,

වසද්දග්ගහණෙන අසමාසෙපි නං වචනස්ස අං ආදෙසො හොති–ගො ඉවෙවතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච හොති–ගවං.

ඔ සරෙ ච.—78—31

ගො ඉවෙවතස්ස ඔකාරස්ස අවාදෙසො ච හොති සමාසෙ සරෙ පරෙ.

ගවස්සකං, ගවෙළකං, ගවාජිනං.

වසද්දග්ගහණෙන උවණ්ණ ඉවෙවවමන්තානං ලිඛානං උවඅව ඊරාදෙසා හොන්ති සම්ංයො ඉවෙවතෙසු පරෙසු ක්වචි.

භුවි, පසෙ , භුරවො, චතුරො.

සරෙති කිමත්ථං?—ගොධනො, ගොවිත්තෙ.

තබ්බිපරීතුපපදෙ ඛ්‍යඤ්ජනෙ ච.-79-46

තස්ස අවසද්දස්ස යද උපපදෙ තිට්ඨමානස්ස තස්ස ඔකාරස්ස උ විපරීතො හොති ඛ්‍යඤ්ජනෙ පරෙ.

උග්ගතෙ සුරියෙ, උග්ගච්ඡති, උග්ගහෙත්වා.

වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං—අවසානෙ, අවකිරණෙ, අවකිරති.

ගොණ නමහි වා.—80—173

සබ්බසෙසව ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති වා නමහි විභත්තිම්හි.

ගොණානං සත්තන්නං.

වාති කිමත්ථං?—ගොනං.

ගවක්ඛෙ තරමානානං උජුං ගච්ඡති පුඞ්ගවො,
සබ්බා ගාවී උජුං යන්ති නෙත්තෙන උජුගතෙ සති.

යොගවිභාගෙන අඤ්ඤත්‍රාපි ගොණාදෙසො හොති--ගොණ භූතානං.

සුහිනාසු ච.—81—172

සුහිනා ඉවෙවතෙසු ච සබ්බස්ස ගොසද්දස්ස ගොණාදෙසො හොති වා.

ගොණේසු, ගොණේහි, ගොණේන.

වාති කිමත්ථං?—ගොසු, ගොහි, ගොහි, ගාවේන.

වසද්දග්ගහණේන ස්‍යාදි සෙසේසු පුබ්බුත්තරවචනේසුපි ගොණ ගු ගවයාදේසා හොන්ති.

ගොණා, ගොණා, ගොණං, ගොණේ, ගොණස්ස, ගොණමහා, ගොණස්මා, ගුන්නං, ගවයේහි.

අංමෝ නිග්ගහීතං ඛ්‍යලපෙහි.—82—149

අංවචනස්ස මකාරස්ස ච ඛ්‍යලපඉච්චේතේහි නිග්ගහීතං හොති.

අග්ගිං, ඉසිං, මහේසිං, ගහපතිං, දණ්ඩිං, භික්ඛුං, සයම්භුං, අභිභුං, ඉත්ථිං, රත්තිං, වධුං-පුල්ලිඞ්ගං, පුම්භාවো, පුඤ්ඤකිලේසො.

අං මොති කිමත්ථං?—අග්ගිනා, පාණිනා රත්තියා, භික්ඛුනා, ඉත්ථියා, වධ්‍යා.

ඛ්‍යලපෙහීති කිමත්ථං?—සුඛං, දුක්ඛං.

පුනරාරම්භග්ගහණං විභාසා නිවත්තනත්ථං—අග්ගිං, වධ්‍ං, පටුං, බන්ධුං, බුද්ධිං.

සරලෝපො මාදේසප්පච්චයා දිම්හි සරලෝපේ තු පකති.—83—67

සරලෝපො හොති අමාදේසප්පච්චයාදිම්හි සරලෝපේ කතේ තු පකති හොති.

පුරිසං, පුරිසේ, පාපං, පාපේ, පාපියෝ, පාපිටේඨා.

අමාදේසප්පච්චයාදිම්හීති කිමත්ථං?—අප්පමාදේ, අමතපදං.

සරලෝපේති කිමත්ථං?—පුරිසස්ස, දණ්ඩිනං.

තුසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං—භික්ඛුනී, ගහපතානී.

පකතිග්ගහණසාමත්ථේන පුන සන්ධිභාවො ච හොති.

සෙයෝ, සෙටේඨා, ජේයෝ, ජේටේඨා.

අසෝ රස්සමේකවචන යොසුපි ච.—84—144

අසොරස්සමාපජ්ජතේ එකවචනයො ඉච්චේතේසු ච.

ඉත්ථිං, ඉත්ථියෝ, ඉත්ථියා—වධ්‍ං, වධ්‍යෝ, වධ්‍යා—දණ්ඩිනං, දණ්ඩිනෝ, දණ්ඩිනා-සයම්භුං, සයම්භුවෝ, සයම්භුනා.

අසොති කිමත්ථං?—කත්තුත්තං, කත්තුත්ත, කත්තුත්තයෝ, කත්තුත්තය.

එකවචනේසූති කිමත්ථං?—ඉත්ථීහි, සයම්භූහි.

වසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං—නදිං, නදියෝ, නදියා.

අපිග්ගහණේන න රස්සමාපජ්ජතේ—ඉත්ථී, භික්ඛුනී.

න සිසම්මනපුංසකානි. —85—150

සිසම්මිං අනපුංසකානි ලිඞ්ගානි න රසසමාපජ්ජන්තෙ.

ඉත්ථී, දණ්ඩී, සයම්භූ, වධූ, භික්ඛුනි.

සිසම්මිනති කිමත්ථං?—හොති ඉත්ථී, හො සයම්භූ, හොති වධූ, හො දණ්ඩී.

අනපුංසකානීති කිමත්ථං?—සුඛකාරි දානං, දුඛකාරි සීලං, සිසයාසි චිත්තං.

උභාදිතො නමිනානං.—86—227

උභ ඉච්චෙවමාදිතො නංවචනස්ස ඉනනං හොති.

උභිනනං, දුවිනනං.

උභාදිතොති කිමත්ථං?—උභයෙසං.

ඉණණමිණණණානං තීහි සඞ්ඛ්‍යාහි.—87—231

නංවචනස්ස ඉණණං ඉණණනානං ඉච්චෙවතෙ ආදෙසා හොන්ති තීහි සංඛ්‍යාහි.

තිණණං, තිණණනානං.

තීහීති කිමත්ථං?—චිත්තානං.

යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝං.—88—145

සබ්බෙ සරා යොසු කතනිකාරලොපෙසු දීඝමාපජ්ජන්තෙ.

අග්ගී, භික්ඛු, රත්ථී, යාගු, අට්ඨී, අට්ඨීනි, ආයු, ආයූනි, සබ්බාදි, යානි, තානි, කානි, කතමානි, එතානි, අමූනි, ඉමානි.

යොසව්විති කිමත්ථං?—අග්ගි, භික්ඛු, රත්ථි, යාගු, සබ්බෙ, යො, සො, කො, අමුකො.

කතනිකාරලොපෙසව්විති කිමත්ථං?—ඉත්ථියො, වධූයො, යව මභූවො.

පුනරාරම්භග්ගහණං කිමත්ථං?—නිච්චදීපනත්ථං—අග්ගී, භික්ඛූ, රත්ථී, යානී, තානී, කතමානි.

සුනංගීසු ච.—89—87

සුනංගි ඉච්චෙවතෙසු ච සබ්බෙ සරා දීඝමාපජ්ජන්තෙ.

අග්ගීසු, අග්ගීනං, අග්ගීහි—භික්ඛුසු, භික්ඛූනං, භික්ඛූහි, රත්ථීසු, රත්ථීනං, රත්ථීහි, පුරිසානං.

එතෙසව්විති කිමත්ථං?—අග්ගිනා, පාණිනා, දණ්ඩිනා.

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං—සුඛෙත්තෙසු බ්‍රහ්මචාරිසු, ධම්ම මකාසි භගවා, භික්ඛූනං දානං දත්වා සකෙහි පාණිහි.

පඤ්චාදීනමත්තං.—90—252

පඤ්චාදීනං සඞ්ඛ්‍යානමන්තා අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහි ඉච්චෙ තෙසු පරෙසු.

පඤ්චසු, පඤ්චන්නං, පඤ්චහි—ඡසු, ඡන්නං, ඡහි—සත්තසු, සත්තන්නං, සත්තහි-අට්ඨසු, අට්ඨන්නං, අට්ඨහි-නවසු, නවන්නං, නවහි—දසසු, දසන්නං, දසහි.

පඤ්චාදීනම්හි කිමත්ථං?—ඒසු, මින්නං, ඒහි.

අත්තම්හි භාවනිද්දෙසො උභයස්සාගමනත්ථං—අන්තා උකාරො අත්තමාපජ්ජතෙ-චතස්සන්නං ඉත්ථීනං, තිස්සණ්ණං වෙදනානං.

පතිස්සතිනිමහි.—91—194

පතිස්සන්තා අත්තමාපජ්ජතෙ ඉනීමහි පච්චයෙ පෙ

ගහපතීනි.

ඉනිමහීති කිමත්ථං?-ගහපති.

තතුස්සන්තා යොසු ච.—92—100

තතුපපච්චයස්සන්තා අත්තමාපජ්ජතෙ සුනංහියො ඉච්චෙ තෙසු පරෙසු.

ගුණවන්තෙසු, ගුණවන්තානං, ගුණවන්තෙහි, ගුණවන්තා, ගුණවන්තෙ.

තතුස්සෙති කිමත්ථං?-ඉසීනං.

එතෙසවීති කිමත්ථං?-ගුණවා.

චසද්දග්ගහණෙන අඤ්ඤෙසු ච වචනෙසු අත්තං ච හොති.

ගුණවන්තස්මිං ගුණවන්තෙ.

අත්තග්ගහණෙන තතුපපච්චයස්සන්තා අත්තස්ස හොති.

යොතං ඉකාරො ච.

ගුණවන්තී.

සබ්බස්ස වා අංසෙසු.—93—106

සබ්බස්සෙව තතුපපච්චයස්ස අත්තං හොති වා අංසඉච්චෙතෙසු.
සතිමං භික්ඛු, සතිමන්තං භික්ඛුං වා, බහුමං රාජානං.
බහුමන්තං රාජානං වා, සතිමස්ස භික්ඛුනො, සතිමතො භික්ඛුනො වා, බහුමස්ස රඤ්ඤො, බහුමතො රඤ්ඤො වා සුංකංදෙති.
එතෙසවීති කිමත්ථං—සතිමා භික්ඛු, බහුමා රාජා.

සිමහි වා.—94—105

තතුපපච්චයස්ස අන්තා අත්තං හොති වා සිමහි විභත්තිමහි.

හිමවන්තො ච පබ්බතො—හිමෝ යස්ස අත්ථි තස්මිං වා විජ්ජතීති හිමවන්තො.

වාති කිමත්ථං?—හිමවා පබ්බතො.

අග්ගිස්සිනි.—95—145

අග්ගිස්ස අන්තො ඉනි හොති වා සිමහි විභත්තිම්හි.

පුරතො අග්ගිනි—පච්ඡතො අග්ගිනි, දක්ඛිණතො අග්ගිනි වාමතො අග්ගිනි.

වාති කිමත්ථං?—අග්ගි.

යොසවකතරස්සා ජෙක්ඛා.—96—148

යොසු අකතරස්සා ක්ඛො අත්තමාපජ්ජතෙ.

අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො, ගහපතයො.

යොසවිති කිමත්ථං?—අග්ගීසු.

අකතරස්සාති කිමත්ථං?—දණ්ඩිතො.

ක්ඛොති කිමත්ථං?—රත්තියො.

වෙවොසු ලො ච.—97—156

වෙවො ඉච්චෙතෙසු අකතරස්සා ලො අත්තමාපජ්ජතෙ.

භික්ඛවෙ, භික්ඛවො, හෙතවෙ, හෙතවො.

අකතරස්සාති කිමත්ථං?—සයම්භුවො, වෙස්සභුවො, පරාභිභුවො.

වෙවොසවිති කිමත්ථං?—හෙතුනා, කෙතුනා, සෙතුනා.

ච සද්දග්ගහණං අත්තමනුකඩ්ඪනත්ථං.

මාතුලාදීනමාත්තමීකාරෙ.—98—189

මාතුල ඉච්චෙවමාදීනමන්තො ආත්තත්තමාපජ්ජතෙ ඊකාරෙ පරෙ.

මාතුලානී, අය්‍යකානී, වාරුණානී.

ඊකාරෙති කිමත්ථං?—භික්ඛුනී, රාජිනී, ජලිනී, ගහපතානි.

ආත්තත්තග්ගහණෙන නදි ඉච්චෙතස්ස දිසද්දස්ස ලොපො ලොපො ආදෙසා හොන්ති සහ විභත්තියා යො නා ස ඉච්චෙතෙසු.

නදියා සන්දන්ති, නදියා කතං තරඞ්ගං, නදියා තෙරස්ස රස්ස තීරෙ.

සමාහිස්සම්ත්තං මහාහි මහි වා.—99—81

සබ්බතො ලිඞ්ගතො සමා හි සම්ං ඉච්චෙතස්සං මහාහි මහි ච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං.

පුරිසමහා, පුරිසසමා, පුරිසෙහි, පුරිසෙහි, පුරිසම්හි, පුරිසස්මිං.

සමාහි සම්ත්තන්තීති කිමත්ථං?—වණ්ණෙවත්තං අගඩ්ඩකං විරුළ්හා පුප්ඵං පස්සසි, මහත්තං ඡත්තං.

න තිමෙහි කතාකාරෙහි.—100—214

ත ඉම ඉචෙවතෙහි කතාකාරෙහි සමා සම්නනං මහා මහි ඉචෙව තෙ ආදෙසා න හොනති.

අසමා ඨානා භයං උපපජ්ජති, අසම්ං ඨානෙ භයං තිට්ඨති, අසමා, අසම්ං.

කතාකාරෙහීති කිමත්ථං?—තමහා, තමහි, ඉමමහා, ඉමමහි.

සුහිසවකාරො ඒ.—101 - 80

සුහිඉචෙවතෙසු අකාරො ඒත්ත මාපජ්ජතෙ.

සබ්බෙසු, යෙසු, තෙසු, කෙසු, පුරිසෙසු, ඉමෙසු, කුසලෙසු, තුමෙහසු, අමෙහසු—සබ්බෙහි, යෙහි, තෙහි, කෙහි, පුරිසෙහි, ඉමෙහි, කුසලෙහි, තුමෙහහි, අමෙහහි.

සබ්බනාමානං නමහි ච.—102—202

සබ්බසං සබ්බනාමානං අකාරො ඒත්තමාපජ්ජතෙ නමහි විභත්තිම්හි.

සබ්බසං, සබ්බසානං, යෙසං, යෙසානං, තෙසං, තෙසානං, කෙසං, කෙසානං, ඉමෙසං, ඉමෙසානං, ඉතරෙසං, ඉතරෙසානං, කතමෙසං, කතමෙසානං.

සබ්බනාමානන්ති කිමත්ථං?—බුද්ධානං භගවන්තානං.

අකාරොති කිමත්ථං?—අමූසං, අමූසානං.

නමහීති කිමත්ථං?—සබ්බෙ, ඉමෙ.

ඛසදගගහණං එගහහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

අතො නෙන.—103—79

තසමා අකාරතො නා වචනස්ස ඒනාදෙසො හොති.

සබ්බෙන, යෙන, තෙන, කෙන, අනෙන, පුරිසෙන, රූපෙන.

අතොති කිමත්ථං?—මුනිනා, අමුනා, භික්ඛුනා.

නාති කිමත්ථං —නසමා, තසමා.

සො.—10 —66

තසමා අකාරතො සි වචනස්ස ඔකාරො හොති.

සබ්බො, යො, සො, කො, අමුකො, පුරිසො.

සීති කිමත්ථං?—පුරිසානං.

අතොති කිමත්ථං?—සයම්භු.

සො වා.—105

තසමා අකාරතො නාවචනස්ස සො ආදෙසො හොති වා.

අත්ථසො, බ්‍යඤ්ජනසො, සුත්තසො, පදසො, යසසො, උපායසො: සබ්බසො, ඨානසො, ඨාමසො.

වාති කිමත්ථං?—පාදෙන වා පාදරහෙන වා ඨෙයාවිතෙන.

දීඝොරෙහි.—106—302

දීඝඔර ඉච්චෙතෙහි සමාවචනස්ස සො ආදෙසො හොති වා.

දීඝසො, දීඝම්හා, ඔරසො, ඔරම්හා.

දීඝොරෙහීති කිමත්ථං?—අමුනා, සරම්හා, වච්ඡාම්හා.

සබ්බයොනීනමාඒ.—107—69

තස්මා අකාරතො සබ්බෙසං යොනීනං ආ ඒ ආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං.

පුරිසා, පුරිසෙ, රූපා, රූපෙ.

වාති කිමත්ථං?—අග්ගයො, මුනයො, ඉසයො.

යොනීනන්ති කිමත්ථං?—පුරිසස්ස, රූපස්ස.

අකාරතොති කිමත්ථං?—දණ්ඩිනො, අට්ඨිනි, අග්ගී ජලන්ති, මුනීවරන්ති.

සමාසම්හි වා.—108—90

තස්මා අකාරතො සබ්බෙසං සමා සම්ං ඉච්චෙතෙසං ආ ඒ ආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං.

පුරිසා, පුරිසස්මා, පුරිසෙ, පුරිසස්මිං.

අකාරතොති කිමත්ථං?—දණ්ඩිනා, දණ්ඩිස්මිං—භික්ඛුනා, භික්ඛුස්මිං.

වාති කිමත්ථං?—පුරිසම්හා, පුරිසස්මිං.

ආය චතුත්ථෙකවචනස්ස තු.—109—296

තස්මා අකාරතො චතුත්ථෙකවචනස්ස ආයාදෙසො හොති වා.

අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජති.

අකාරතොති කිමත්ථං?—ඉසිස්ස.

චතුත්ථීති කිමත්ථං?—පුරිසස්ස මුඛං.

එකවචනස්සෙති කිමත්ථං?—පුරිසානං ධනං දදාති.

වාති කිමත්ථං?—දූතා හොති සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා.

තුසද්දග්ගහණෙන තථං ච හොති—අත්තත්ථං, හිතත්ථං, සුඛත්ථං.

තයො නෙව ච සබ්බනාමෙහි.—110—201

තෙහි සබ්බනාමෙහි අකාරතොති සමා සම්ං ස ඉච්චෙතෙසං තයො ආ ඒ ආයාදෙසා නෙව හොන්ති.

සබ්බස්මා, සබ්බස්මිං, සබ්බස්ස, යස්මා, යස්මිං, යස්ස, තස්මා, තස්මිං, තස්ස, තස්මා, තස්මිං, තස්ස, ඉමස්මා, ඉමස්මිං, ඉමස්ස.

සබ්බනාමෙහීති කිමත්ථං?—පාපා, පාපෙ, පාපාය.

චසද්දග්ගහණං අතොග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

ඝතො නාදීනං.—111—179

තස්මා ඝතො නාදීනමෙකවචනානං විභත්‍යිගණානං ආයාදෙසො හොති.

කඤ්ඤාය කතං කම්මං, කඤ්ඤාය දීයතෙ, කඤ්ඤාය නිස්සටං වත්ථං, කඤ්ඤාය පරිගහො, කඤ්ඤාය පතිට්ඨිතං සීලං.

ඝතොති කිමත්ථං?—රත්‍යියා, වධ්‍රියා, ධෙනුයා, දෙවියා.

නාදීනම්හි කිමත්ථං?—කඤ්ඤං, විජ්ජං, වීණං, ගංගං.

එකවචනානම්හි කිමත්ථං?—සබ්බාසු, යාසු, තාසු, කාසු, ඉමාසු, පභාසු.

පතො යා.—112—183

තස්මා පතො නාදීනමෙකවචනානං විභත්‍යිගණානං යාදෙසො හොති.

රත්‍යියා, ඉත්‍යියා, වධ්‍රියා, ධෙනුයා, දෙවියා.

නාදීනම්හි කිමත්ථං?—රත්‍යි, රත්‍යිං, ඉත්‍යි, ඉත්‍යිං.

පතොති කිමත්ථං?—කඤ්ඤාය, වීණාය, ගංගාය, පභාය.

එකවචනානම්හි කිමත්ථං?—රත්‍යීනං, ඉත්‍යීනං.

සඛාතො ගස්සෙ වා.—113—132

තස්මා සඛාතො ගස්ස අකාර ආකාර ඉකාර ඊකාර එකාරා දෙසා හොන්ති වා.

හො සඛ, හො සඛා, හො සඛි, හො සඛී, හො සඛෙ.

ඝතෙ ච.—114—178

තස්මා ඝතො ගස්ස එකාරො හොති.

හොති අග්ගෙ, හොති කඤ්ඤෙ, හොති ඝරාදියෙ.

වසද්දග්ගහණං අවධාරණත්ථං—සන්නිට්ඨානං.

න අම්මාදිතො.—115—181

තතො අම්මාදිතො ගස්ස එකාරත්තං න හොති.

හොති අම්මා, හොති අන්නා, හොති අම්බා, හොති තාතා.

අම්මාදිතොති කිමත්ථං?—හොති කඤ්ඤෙ.

අකතරස්සා ලතො යවාලපනස්ස වෙ වො.—116—157

තස්මා අකතරස්සා ලතො යවාලපනස්ස වෙ වො ආදෙසා හොන්ති වා.

භික්ඛවෙ, භික්ඛවො, හෙතවෙ, හෙතවො.

අකතරස්සාති කිමත්ථං?—සයම්භුවො.

ලතොති කිමත්ථං?—නාගියො, අග්ගයො, ධෙනුයො, සාගුයො.

ආලපනස්සෙති කිමත්ථං—තෙ හෙතවො, තෙ භික්ඛවො.

ඛිලතො සසස නො වා.—117—124

තසමා ඛිලතො සසස විභත්තිසස නො ආදෙසො හොති වා.

අග්ගිනො, අග්ගිසස, සඛිනො, සඛිසස, දණ්ඩිනො, දණ්ඩිසස, භික්ඛුනො, භික්ඛුසස, සයම්භුනො, සයම්භුසස.

සසෙසති කිමත්ථං?—ඉසිනා, භික්ඛුනා.

ඛිලතොති කිමත්ථං?—පුරිසසස.

සපතො ච යොනං ලොපො.—118—146

තෙහි සපඛිලඉචෙවතෙහි යොනං ලොපො හොති වා.

කඤ්ඤු, කඤ්ඤුයො, වීණා, වීණායො, රත්තී, රත්තියො, ඉත්ථි, ඉත්ථියො, වධු, වධුයො, යාගු, යාගුයො, අග්ගී, අග්ගයො, භික්ඛු, භික්ඛවො, සයම්භු, සයම්භුවො, අට්ඨී, අට්ඨිනි, ආයු, ආයුනි.

ලතො වොකාරො ච.—119—155

තසමා ලතො යොනං වොකාරො හොති වා.

භික්ඛවො, භික්ඛු, සයම්භුවො, සයම්භු.

කාරග්ගහණං කිමත්ථං?—යොනං නො ච හොති-ජන්තුනො.

චසද්දග්ගහණමවධාරනත්ථං?—අමූ පුරිසා තිට්ඨන්ති, අමූ පුරිසෙ පස්සථ.

ඉති නාමකපෙප පඨමො කණ්ඩො.

අම්හසස මමං සවිභත්තිසස සෙ.—120—243

සබ්බසෙසව අම්හසද්දසස සවිභත්තිසස මමං ආදෙසො හොති සෙ විභත්තිම්හි.

මමං දීයතෙ පුරිසෙන, මමං පරිග්ගහො.

මයං යොම්හි පඨමෙ.—121—233

සබ්බසෙසව අම්හසද්දසස සවිභත්තිසස මයං ආදෙසො හොති යොම්හි පඨමෙ.

මයං ගච්ඡාම, මයං දෙම.

අම්හසෙසති කිමත්ථං?—පුරිසා තිට්ඨන්ති.

යොම්හීති කිමත්ථං?—අහං ගච්ඡාමි.

පඨමෙති කිමත්ථං?—අම්හාකං පස්සසි ත්වං.

නත්‍රසසනෙනා.—122—99

සබ්බසෙසව නත්‍රපපච්චයසස-සවිභත්තිසස නෙනා ආදෙසො හොති යොම්හි පඨමෙ—ගුණවනෙනා තිට්ඨන්ති.

නනුසෙසෙති කිමත්ථං?—සබ්බෙ සත්තා ගච්ඡන්ති
පඨමෙති කිමත්ථං?—ගුණවන්තො පස්සන්ති.

න්තස්ස සෙ වා.—123—103

සබ්බසෙසව නනුපපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස න්තස්සාදෙසො හොති වා සෙ විභත්තිම්හි.

සීලවන්තස්ස ඛාසිතො, සීලවතො ඛාසිතො.

සෙති කිමත්ථං?—සීලවා තිට්ඨති.

ආ සිමහි.—124—98

සබ්බසෙසව නනුපපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස ආ ආදෙසො හොති වා සිමහි විභත්තිම්හි.

ගුණවා, පඤ්ඤවා, සීලවා, බලවා, සතිමා, මතිමා.

නනුසෙසෙති කිමත්ථං?—පුරිසො තිට්ඨති.

සිමහීති කිමත්ථං?—සීලවන්තො තිට්ඨන්ති.

අං නපුංසකෙ.—125—198

සබ්බසෙසව නනුපපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අං ආදෙසො හොති.

සිමහි විභත්තිම්හි නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස.

ගුණවං චිත්තං තිට්ඨති, රුචිරං පුප්ඵං විරොචති.

සිමහීති කිමත්ථං?—වණ්ණවන්තං අගරුකං විරුළ්හපුප්ඵං පස්සසි.

අවණ්ණා ච ගෙ.—126—101

සබ්බසෙසව නනුපපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස අං අ ආ ආදෙසා හොන්ති ගෙ පරෙ.

හො ගුණවං, හො ගුණව, හො ගුණවා.

වසද්දග්ගහණං අංගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

තොතිතා ස සම්ං නාසු.—127—102

සබ්බසෙසව නනුපපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස තො ති තා ආදෙසා හොන්ති වා ස සම්ං නා ඉච්චෙතෙසු යථා සඞ්ඛ්‍යං

ගුණවතො, ගුණවන්තස්ස, ගුණවති, ගුණවන්තස්මිං, ගුණවතා, ගුණවන්තෙන—සතිමතො, සතිමන්තස්ස, සතිමති, සතිමන්තස්මිං, සතිමතා, සතිමන්තෙන.

එතෙසවිති කිමත්ථං?—ගුණවා, සතිමා.

නාමහි තං වා.—128—104

සබ්බසෙසව නනුපපච්චයස්ස සවිභත්තිස්ස තමාදෙසො හොති වා නාමහි විභත්තිම්හි.

ගුණවතං, ගුණවන්තානං, සතිමතං, සතිමන්තානං.

නමසීති කිමත්ථං?—ගුණවන්තො තිට්ඨති, සතිමන්තො තිට්ඨති.

ඉමසද්දිදමංසිසු නපුංසකෙ.—129—222

සබ්බසෙසව ඉමසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස ඉදං හොති වා අංසිසු නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස.

ඉදං චිත්තං පස්සසි, ඉදං චිත්තං තිට්ඨති—ඉමං චිත්තං පස්සසි, ඉමං චිත්තං තිට්ඨතිවා.

නපුංසකෙති කිමත්ථං?—ඉමං පුරිසං පස්සසි, අයං පුරිසො තිට්ඨති.

අමුස්සාදුං.—130—225

සබ්බසෙසව අමුසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස අදුං හොති අංසිසු නපුංසකෙ වත්තමානස්ස ලිඞ්ගස්ස.

අදුං පුප්ඵං පස්සසි, අදුං පුප්ඵං විරොචති.

නපුංසකෙති කිමත්ථං?—අමුං රාජානං පස්සසි, අසු රාජා තිට්ඨති.

ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං.—131—000

"ඉත්ථිපුමනපුංසකසඞ්ඛ්‍යං" ඉච්චෙවතං අධිකාරත්ථං වෙදිතබ්බං.

යොසු චිත්තං වෙ ච.—132—228

චිත්තං සඞ්ඛ්‍යානං ඉත්ථිපුමනපුංසකෙ වත්තමානානං සවිභත්තීනං වෙ හොති යො ඉච්චෙවතෙසු.

වෙ ඉත්ථියො, වෙ ධම්මා, වෙ රූපානි.

යොසවිති කිමත්ථං?—චීසු.

චසද්දග්ගහණෙන චිසද්දස්ස දුවෙ චය උභ උභය දුවි ච හොන්ති යො නා අං නං ඉච්චෙවතෙසු.

දුවෙ සමණා, දුවෙ බ්‍රාහ්මණා, දුවෙ ජනා, චයෙන, චයං, උභිත්තනං, උභයෙසං, දුවින්නං.

තිචතුන්නං තිසෙසා චතසෙසා තයො චත්තාරො තීණි චත්තාරි.—133—230

තිචතුන්නං සඞ්ඛ්‍යානං ඉත්ථිපුමනපුංසකෙ වත්තමානානං සවිභත්තීනං තිසෙසා චතසෙසා තයො චත්තාරො තීණි චත්තාරි ඉච්චෙවතෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං යො ඉච්චෙවතෙසු.

තිසෙසා වෙදනා, චතසෙසා දිසා, තයො ජනා, චත්තාරො පුරිසා,

තීණි ආයතනානි, චත්තාරි අරියසච්චානි.

යොසවිති කිමත්ථං?—තීසු, චතූසු.

පඤ්චාදීනමකාරො.—134—251

පඤ්චාදීනං සඞ්ඛ්‍යානං ඉත්ථිපුම්නපුංසකෙ වත්තමානානං සවිභත්තිස්ස අන්තසරස්ස අකාරො හොති යො ඉච්චෙවතෙසු.

පඤ්ච, පඤ්ච, ඡ, ඡ, සත්ත, සත්ත, අට්ඨ, අට්ඨ, නව, නව, දස, දස.

පඤ්චාදීන මිති කිමත්ථං?—චෙ, තයො, චත්තාරි.

රාජස්ස රඤ්ඤො රාජිනො සෙ.—135—118

සබ්බසෙසව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤො රාජිනො ඉච්චෙවතෙ ආදෙසා හොන්ති සෙ විභත්තිම්හි.

රඤ්ඤො, රාජිනො.

සෙති කිමත්ථං?—රඤ්ඤං.

රඤ්ඤං නම්හි වා.—136—119

සබ්බසෙසව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤං ආදෙසො හොති වා නම්හි විභත්තිම්හි.

රඤ්ඤං, රාජූනං.

නාම්හි රඤ්ඤ වා.—137—116

සබ්බසෙසව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤ ආදෙසො හොති වා නාම්හි විභත්තිම්හි.

තෙන රඤ්ඤ කතං කම්මං, රාජෙන වා කතං කම්මං.

නාම්හීති කිමත්ථං?—රඤ්ඤෙ සන්තකං.

සම්මිහි රඤ්ඤෙ රාජිනි.—138—121

සබ්බසෙසව රාජසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස රඤ්ඤෙ රාජිනි ඉච්චෙවතෙ ආදෙසා හොන්ති සම්මිහි විභත්තිම්හි.

රඤ්ඤෙ, රාජිනි.

තුම්හාම්හානං තයි මයි.—139—245

පබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං තයි මයි ඉච්චෙවතෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං සම්මිහි විභත්තිම්හි.

තයි, මයි.

සම්මිහීති කිමත්ථං?—ත්වං භවසි, අහං භවාමි.

ත්වමහං සිම්හි ච.—140—232

සබ්බෙසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං ත්වං අහං ඉච්චෙවතෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං සිම්හි විභත්තිම්හි.

තුවං, අහං.

සිමහීති කිමත්ථං?—තයි, මයි.

චසද්දග්ගහණේන තුවං ච හොති–තුවං සත්ථා.

තව මම සෙ.—141—241

සබ්බසං තුම්හාමහසද්දානං සවිභත්තීනං තව මම ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාසඞ්ඛ්‍යං සෙවිභත්තිම්හි.

තව, මම.

සෙති කිමත්ථං?—තයි, මයි.

තුයහං මයහං ච.—142—242

සබ්බසං තුම්හාමහසද්දානං සවිභත්තීනං තුයහං මයහං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං සෙ විභත්තිම්හි.

තුයහං, මයහං.

සෙති කිමත්ථං?—තයා, මයා

චසද්දග්ගහණං සෙග්ගහණමනුකඩ්ඪනත්ථං.

තං මමමහි.—143—235

සබ්බසං තුම්හාමහසද්දානං සවිභත්තීනං තං මං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං අමහි විභත්තිම්හි.

තං, මං.

අමහීති කිමත්ථං?—තයා, මයා.

තවං මමං ච නවා.—144—234

සබ්බසං තුම්හාමහසද්දානං සවිභත්තීනං තවං මමං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති නවා යථා සඞ්ඛ්‍යං අමහි විභත්තිම්හි.

තවං, මමං.

නවාති කිමත්ථං?—තං, මං, පස්සසි.

චසද්දග්ගහණං අං ගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

නාමහි තයා මයා.—145—238

සබ්බසං තුම්හාමහසද්දානං සවිභත්තීනං තයා මයා ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං නාමහි විභත්තිම්හි.

තයා. මයා.

නාමහීති කිමත්ථං?—තුම්හෙහි, අම්හෙහි.

තුම්හස්ස තුවං තවමමහි.—146—236

සබ්බස්ස තුම්හසද්දස්ස සවිභත්තිස්ස තුවං තවං ඉච්චෙතෙ ආදෙසා හොන්ති අමහි විභත්තිම්හි.

කලිඞ්ගරස්ස තුවං මඤ්ඤෙ, කට්ඨස්ස තවං මඤ්ඤෙ.

පදතො දුතියා චතුත්ථී ඡට්ඨීසු වො නො.—147—24

සබ්බසානං තුම්හාමහසද්දානං සවිභත්තීනං යදා පදසමා පරෙස වො නො ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං දුතියා චතුත්ථී ඡට්ඨී ඉච්චෙවතෙසු තවා.

පහාය වො ගමිස්සාමි, මා නොඅ ජ්ජ විකත්තිංසු, ධම්මං වෙ භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි, සංවිභජෙථ නො රජ්ජෙන, තුට්ඨොසම්වෙ පකතියා, සත්ථා නො භගවා අනුප්පත්තො.

තවාති කිමත්ථං?—එසො අම්හාකං සත්ථා.

තුම්හාමහ ඉති කිමත්ථං?—එතෙ ඉසයො පස්සසි.

පදතොති කිමත්ථං?—තුම්හාකං සත්ථා.

එතෙසවිති කිමත්ථං?—ගච්ඡථ තුම්හෙ.

තෙමෙකවචනෙ.—148—247

සබ්බසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං යදා පදසමා පරෙසං තෙ මෙ ආදෙසා හොන්ති යථා සඞ්ඛ්‍යං චතුත්ථී ඡට්ඨී ඉච්චෙවතෙසු එකවචනෙසු.

දදාමි තෙ ගාමවරානි පඤ්ච, දදාති මෙ ගාමවරං, ඉදං තෙ රට්ඨං, අයං මෙ පුත්තො.

පදතොති කිමත්ථං?—තව සුතෙ, මම සුතෙ.

නාමහි.—149—248

සබ්බසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං යදා පදසමා පරෙසං තෙ මෙ ආදෙසා න හොන්ති අමහි විභත්තිම්හි.

පසෙසය්‍ය තං වස්සසතං ආරොග්‍යං, සො මං බ්‍රූවි.

වා තතියෙ ච.—150—249

සබ්බසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං යදා පදසමා පරෙසං තෙ මෙ ආදෙසා හොන්ති වා යථා සඞ්ඛ්‍යං තතියෙකවචනෙ පරෙ.

කතං තෙ පාපං, කතං තයා පාපං, කතං මෙ පාපං, කතං මයා පාපං.

පදතොති කිමත්ථං?—තයා කතං, මයා කතං.

වසද්දග්ගහණං තෙමෙග්ගහණමනුකඩ්ඪත්ථං.

බහුවචනෙසු වො නො.—151—250

සබ්බසං තුම්හාම්හසද්දානං සවිභත්තීනං යදා පදසමා පරෙසං වොනො ආදෙසා හොන්ති වා යථාසඞ්ඛ්‍යං. තතියා බහුවචනෙ පරෙ.

කතං වො කම්මං, කතං නො කම්මං.

පදතොති කිමත්ථං?—තුම්හෙහි කතං, අම්හෙහි කතං.

බහුවචනග්ගහණේන යොමෙහි පඨමේ වො නො ආදෙසා හොන්ති.

ගාමං වො ගවේජ්ජ්‍යාථ, ගාමං නො ගවේජ්ජ්‍යාම.

පුම්නන්තස්ස සිමහි.—152—136

පුම්ඉච්චේවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආ ආදෙසො හොති සිමහි විභත්තිම්හි.

පුමා තිට්ඨති.

සිමහීති කිමත්ථං?—පුමාතො තිට්ඨන්ති.

අන්තග්ගහණේන මඝව යුව ඉච්චේවමාදීනං ලිඞ්ගානමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආ ආදෙසො හොති සිමහි විභත්තිම්හි.

මඝවා, යුවා.

ආමාලපනෙකවචනෙ.—153—138

පුම ඉච්චේවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස අං හොති ආලපනෙකවචනෙ පරෙ.

හෙ පුමං.

ආලපනෙකවචනෙති කිමත්ථං?—හෙ පුමාතො.

සමාසෙ ච විභාසා.—154—000

පුම්ඉච්චේවමන්තස්ස සමාසෙ ච අං ආදෙසො හොති විභාසා. ඉත්ථිච පුමාව නපුංසකංච ඉත්ථිපුංනපුංසකානි—ඉත්ථිපුංනපුංසකානං සමූහො. ඉත්ථිපුනනපුංසකසමූහො.

විභාසාති කිමත්ථං?—ඉත්ථිපුමනපුංසකානි.

චසද්දග්ගහණමංගහණානු කඩ්ඪනත්ථං.

යොසවාතො.—155—137

පුම්ඉච්චේවමන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආතො ආදෙසො හොති යොසු විභත්තිසු.

පුමාතො, හෙ පුමාතො.

යොසවිති කිමත්ථං?—පුමා.

ආතෙ සම්මහි වා.—156—142

පුම්ඉච්චේව මන්තස්ස සවිභත්තිස්ස ආතෙ ආදෙසො හොති වා සම්මහි විභත්තිම්හි.

පුමාතො, පුමෙ වා.

ගිවිභත්තිමහි ච.—157—140

පුම්ඉච්චෙවමන්තස්ස ගිවිභත්තිමහි ච ආනෙ ආදෙසො හොති.

පුමානෙහි, පුමානෙහි.

පුන විභත්තිගහණං කිමත්ථං?-සවිභත්තිගහණනිවත්තත්ථං.

පුමානෙහි.

වසද්දගහණෙන මඝව යුව ඉච්චෙවමාදීනමන්තස්ස ආන ආදෙසො හොති සි යො අං යො ඉච්චෙතෙසු විභත්තිසු-පුම්කම්ම ඨාමන්තස්ස චුතාරො හොති ස සමා විභත්තිසු.

යුවානො, යුවානා, යුවානං, යුවානෙ, මඝවානො, මඝවානා, මඝවානං, මඝවානෙ—පුමුනො, පුමුනා, කම්මුනො, කම්මුනා, ඨාමුනො, ඨාමුනා.

සුසම්මා වා.—158—143

පුම්ඉච්චෙව මන්තස්ස සු ඉච්චෙතසම්ං විභත්තිම්හි ආ ආදෙසො හොති වා.

පුමාසු, පුමෙසු වා.

උනාමහි ච.—159—139

පුම්ඉච්චෙවමන්තස්ස ආ උ ආදෙසා හොන්ති වා නාමහි

පුමානා, පුමුනා, පුමෙන වා.

වසද්දගහණං ආගහණානුකඩ්ඪනත්ථං.

අකම්මන්තස්ස ච.—160—197

කම්ම ඉච්චෙව මන්තස්ස ච අ උ ආදෙසා හොන්ති වා නාමහි

කම්මනා, කම්මුනා, කම්මෙන වා.

වසද්දගහණෙන මඝව යුව ඉච්චෙවමාදීනම්පි අ

තුම්හාමෙහි නමාකං—161—244

තෙහි තුම්හාමෙහි නං වචනස්ස ආකං හොති.

තුම්හාකං, අම්හාකං.

නම්හි කිමත්ථං?—තුම්මෙහි.

වායවප්පඨමො.—162—237

තෙහි තුම්හාමෙහි යො අප්පඨමො ආකං හොති වා.

තුම්හාකං පස්සසි, තුම්මෙ පස්සසි වා, අම්හාකං පස්සසි, අම්මෙ පස්සසි වා.

යොති කිමත්ථං?—තුම්මෙහි, අම්මෙහි.

අප්පඨමොති කිමත්ථං?—ගච්ඡථ තුම්මෙ, ගච්ඡාම මයං.

වාති විකප්පනත්ථං—යොනං අං ආනං හොන්ති.

තුම්හං, තුම්හානං, අම්හං, අම්හානං.

සස්සසං.—163—240

තෙහි තුම්හාමෙහි සස්ස විභත්තිස්ස අං ආදෙසො හොන්ති වා.

තුම්හං දීයතෙ, තුම්හං පරිගහො, අම්හං දීයතෙ, අම්හං පරිගහො, තව දීයතෙ, තව පරිගහො, මම දීයතෙ, මම පරිගහො.

සස්සෙති කිමත්ථං?—තුම්මෙසු, අම්මෙසු.

සබ්බනාමකාරතො පඨමො.—164—200

සබ්බෙසං සබ්බනාමානං අකාරතො පරො යො පඨමො ඨානමාපජ්ජතෙ.

සබ්බ, යෙ, තෙ, කෙ, තුම්මෙ, අම්මෙ, ඉමෙ.

සබ්බනාමානන්හි කිමත්ථං—අමු සුරිසා.

යොති කිමත්ථං?-සබ්බො, යො, සො, කො, අයං.

පඨමග්ගහණං උත්තරසුත්තත්ථං.

ඛන්දුඨා වා.—165—208

කස්මා සබ්බනාම අකාරතො ඛන්දුඨා යො පඨමො ඨානමාපජ්ජතෙ වා.

කතර කතමෙ, කතර කතමා වා.

සබ්බනාමානන්හි කිමත්ථං?—දෙවා, අසුරා, නාගා, ගන්ධබ්බා, මනුස්සා.

ඛන්දුඨාති කිමත්ථං?—තෙ, සබ්බෙ.

නාඤ්ඤං සබ්බනාමිකං.—166—209

සබ්බනාමිකවිධානං වජ්ජෙත්වා නාඤ්ඤං කාරියං හොති.

පුබ්බා ච අපරා ච පුබ්බාපරානං—පුබ්බා ච උත්තරා ච පුබ්බුත්තරානං—අධරෝ ච උත්තරෝ ච අධරුත්තරානං.

බහුබ්බීහිම්හි ච.—167—210

බහුබ්බීහිම්හි ච සමාසෙ සබ්බනාමිකවිධානං නාඤ්ඤං කාරියං හොති.

පියා පුබ්බා යස්සා සා පියපුබ්බායෙ—පියපුබ්බානං, පිය පුබ්බා, පියපුබ්බස්සා.

චෙති කිමත්ථං?—සබ්බනාමිකවිධානං ච හොති.

දක්ඛිණපුබ්බස්සං දක්ඛිණපුබ්බස්සා—උත්තරපුබ්බස්සං උත්තර පුබ්බස්සා.

සබ්බතො නං සංසානං.—168—203

සබ්බතො සබ්බනාමතො නං වචනස්ස සංසානං ඉච්චෙවතෙ ආදෙසා හොන්ති.

සබ්බෙසං, සබ්බෙසානං—සබ්බාසං, සබ්බාසානං-යෙසං, යෙ සානං-යාසං, යාසානං-තෙසං, තෙසානං-තාසං, තාසානං-කෙසං, කෙසානං-කාසං, කාසානං-ඉමෙසං, ඉමෙසානං-ඉමාසං, ඉමාසානං-අමුසං අමුසානං.

නන්ති කිමත්ථං?—සබ්බස්ස, යස්ස, කස්ස, තස්ස, එවං, සබ්බත්ථ.

රාජස්ස රාජ්ඤ සුනංහිසු ච.—169—117

සබ්බස්ස රාජසද්දස්ස රාජ්ඤ ආදෙසො හොති සුනංහි ඉච්චෙවතෙසු.

රාජ්ඤසු, රාජ්ඤනං, රාජ්ඤහි, රාජ්ඤහි.

සුනංහිසුති කිමත්ථං?—රාජා

චසද්දග්ගහණමවධාරණත්ථං?—රාජෙසු, රාජානං, රාජෙහි, රාජෙහි.

සබ්බස්සිමස්සෙස වා.—170—220

සබ්බස්ස ඉමසද්දස්ස එකාරො හොති වා සුනංහි ඉච්චෙවතෙසු.

එසු, ඉමෙසු, එසං, ඉමෙසං, එහි, ඉමෙහි.

ඉමස්සෙති කිමත්ථං?—එතෙසු, එතෙසං, එතෙහි.

අනිමි නාමහි ච.—171—219

ඉමසද්දස්ස සබ්බස්සෙව අනඉමි ආදෙසා හොන්ති නාමම්හි විභත්තිම්හි.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

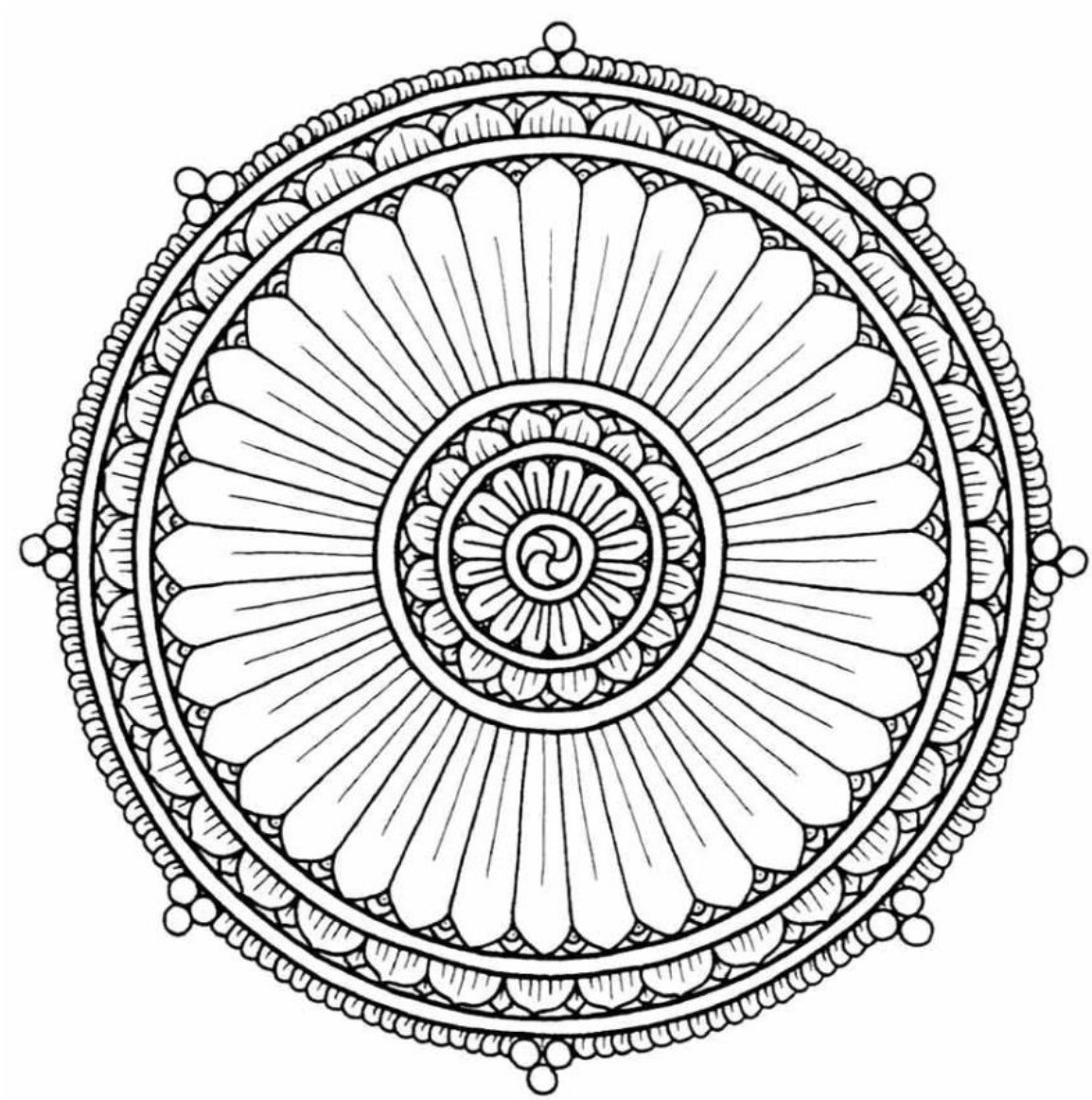

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු